

"ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ"

ΔΕΛΤΙΟΝ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗΣ ΕΝΗΜΕΡΩΣΕΩΣ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΚΔΟΣΗ ΤΗΣ ΟΜΩΝΥΜΟΥ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

ΕΤΟΣ ΙΔ'	ΤΕΥΧΟΣ 137	ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ 1988	Γραφεία: Οδός Μαυρομichάλη 7 Αθήνα 106 79 Τηλ 36.21.651 - 63 99.783
----------	---------------	---------------------	--

Μονή 'Αγ. Νικολάου Φραγκάδων Ζαγορίου

ΑΘΗΝΑ 1988

ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ
(ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΟ ΚΟΜΙΤΑΤΟ)
1906

ΠΑΝΑΓ ΔΑΓΚΛΗΣ
Ύπαρχηγός Γενικού Έπιτελείου
Πρόεδρος
ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΔΟΥΜΑΣ
Γεν. Διευθυντής ΣΠΑΠ
Σ ΣΠΥΡΟΜΙΛΙΟΣ
Άσχηγός Χειμάρρας
ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΜΕΛΑΣ
Άνθυπίαρχος
ΧΑΡ ΛΙΑΜΠΗΣ
Άνθυποπλοίαρχος
ΧΡ ΧΡΗΣΤΟΒΑΣΙΛΗΣ
Λόγιος
ΜΙΑΤ ΠΑΝΤΑΖΗΣ
Ύφηγητής Πανεπιστημίου
ΧΡ ΧΡΟΝΗΣ
Ύπολοχαγός Οικονομικού
ΠΕΡ ΚΑΡΑΠΑΝΟΣ
Δικηγόρος
ΧΡ ΜΑΛΛΑΜΟΣ
Ταγματάρχης Μηχανικού
ΓΕΩΡΓ ΓΑΓΑΡΗΣ
Δημοσιογράφος
ΑΥΓ. ΑΒΕΡΩΦ
Πολιτευτής

ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ
(ΑΝΑΣΥΣΤΑΣΙΣ)
1934

Έπίτιμος Πρόεδρος
ΙΩΑΝΝΗΣ ΤΡΙΚΚΑΛΙΝΟΣ
Όμότιμος Καθηγητής
τού Πανεπιστημίου Άθηνών
Άκαδημαϊκός

ΔΙΑΤΕΛΕΣΑΝΤΕΣ ΠΡΟΕΔΡΟΙ

ΣΠΥΡΙΔΩΝ ΒΛΑΧΟΣ
Ό από Ιουστινιανών Άρχιεπίσκοπος
Άθηνών και πάσης Ελλάδας
ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΔΟΥΜΑΣ
Γεν. Διευθυντής ΣΠΑΠ
ΑΝΤΩΝΙΟΣ Κ ΠΑΛΗΣ
Στρατηγός
ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΜΠΑΛΑΝΟΣ
Άκαδημαϊκός
ΣΠΥΡΙΔΩΝ ΚΑΛΛΙΑΦΑΣ
Καθηγητής Πανεπιστημίου
ΙΩΑΝΝΗΣ ΤΡΙΚΚΑΛΙΝΟΣ
Άκαδημαϊκός
ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΒΑΒΑΡΕΤΟΣ
Διπλωμάτης Δημοσιογράφος

“ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ” ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΚΔΟΣΗ ΤΗΣ ΟΜΩΝΥΜΟΥ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

ΙΣΤΟΡΙΑ - ΛΑΟΓΡΑΦΙΑ - ΧΡΟΝΟΓΡΑΦΙΑ - ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΒΡΑΒΕΙΟΝ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΓΡΑΦΕΙΑ: όδός Μαυρομιχάλη 7

ΑΘΗΝΑ Κ.Α. 10679

ΤΗΛ. 36.21.651

Ύπεύθυνος σύμφωνα με τό Νόμο:

ΑΛΕΞ. Χ. ΜΑΜΜΟΠΟΥΛΟΣ

Άγία Παρασκευή Άττικής - Τερψιθέας 64

Κ.Α. 15341

Τηλ. 6399.783

Τυπώνεται καί αποστέλλεται με αυτοπροαί-
ρετη συνδρομή 1000 δραχμών τό χρόνο.

Φωτογράφηση - Μοντάζ

ΑΦΟΙ ΠΙΝΑ

ΒΑΛΤΕΤΣΙΟΥ 45

ΤΗΛ. 3636180

"ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ"

ΔΕΛΤΙΟΝ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗΣ ΕΝΗΜΕΡΩΣΕΩΣ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΚΔΟΣΗ ΤΗΣ ΟΜΩΝΥΜΟΥ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

ΕΤΟΣ ΙΔ'

ΤΕΥΧ.
137

ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ 1988

Γραφ.: Μαυρομιχάλη 7 · 106 79 'Αθήνα
Τηλ. 36.21.651 — 63.99.783

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	Σελ.
Αθαν. Γ. Σαχίνη. Πιασμένοι οί δύο μας χέρ' χέρι (ποίημα)	41
Φιλίπ. Π. Γιωθάνη. Τὰ Μουσουλμανικά Ἴδρύματα (Βακούφια) Ἰωαννίνων	43
Σπύρου Τσατσπούλου. Ἀνέκδοτες σελίδες ἀπὸ τὸν Ἑλληνοϊταλικὸ πόλεμο 1940	46
Στάθη Δ. Λαμπρίδη. Ὁ «Γιάννος» κι ἀνεπάντευχη ὕδρευση τοῦ Δυτ. Ζαγορίου	49
Γιάννη Πινδέα. Ἡ Ἠπειρος πρὶν ἑκατὸ χρόνια καὶ κάτι. Προκήρυξι Ἐπανάστασης ραγιαδῶν (1878)	51
Μιχ. Κ. Πετροχειλίου. Ἀπὸ τῆ μουσικῆ κίνηση στὰ Γιάννενα (1925)	54
Γιάννινα ἢ Γιάννενα; Λεξιγραφικά - Λεξιθηρικά - Λεξιλογικά (Ἀπόψεις)	56
(Ἀπόψεις Λ. Τσαούση — Χ. Χρηστοβασίλη — «Πρωτοῦ Λόγου» Ἰωαννίνων — Δ. Σαλαμάγκα (Κ. Τέκτονα) Ἄλεξ. Χ. Μαμμοπούλου)	
Αναστ. Δ. Παπαγγέλη. Ὁ «ἀπλός» δάσκαλος Κ. Λαζαρίδης	72
Χρυσ. Λαμπρίδη. Ὁ θάνατος τοῦ Κ. Λαζαρίδη	74
Βασ. Ἀρχιμανδρίτη. Ἰωάν. Ρωμανέλης	75
Μεσελέδες	77
Τῆς Συντάξεως. Ἐσωτερικὴ Ζωὴ καὶ Κίνηση	79

ΠΙΑΣΜΕΝΟΙ ΟΙ ΔΥΟ ΜΑΣ ΧΕΡΙ ΧΕΡΙ

Ὅταν κοντά μου εἶσαι αγαπημένε
τῆς ζωῆς μου ροδίζει ο σκοπός
καὶ νοιώθω, γλυκέ μου, χαϊδεμένε
τριγύρω να λάμπουν ὅλα φως.

Εσύ εἶσαι, τό ξεύρεις, ἡ ζωὴ μου
κοντά σου εἶναι ὅλα ωραία.
Γι' αὐτό κι ἐγὼ τον εαυτό μου
στον ἔδωσα να κάνουμε παρέα.

Νοιώθω καλά, αὐτὴ ἡ συντροφιά
το ἴδιο στους δύο μας πως ἀρέσει
καὶ ἡ καρδιά μας δίχως συννεφιά
μιλάει γι' αγάπη, ὅτι μπορέσει.

Πιασμένοι οἱ δύο μας χέρι χέρι
μεσ' στῆς ζωῆς τα μονοπάτια,
ἀκόμη κι ὅταν θάμαστε πια γέροι
θα κυτταζόμαστε στα μάτια.

Το βλέμμα θα εἶναι αρκετό
να νοιώθουμε ο ἕνας μας τον ἄλλο
κι ὅταν τυχαίνει κάτι βαρετό
βγαλμέν' ἀπὸ τῆ ρουτίνα καὶ το
σάλο.

Ενώνοντας τα χέρια πιο πολύ,
αδιάφορα θα τα περνάμε,
κι ἀκόμα, δίνοντας ἕνα φιλί,
χαρούμενοι μπροστά μας θα κυτ-
τάμε.

Ελπίδες, ὄνειρα, κάθε φορά
μόνο ἡ αγάπη θα φωτίζει.
Σ' ἐμάς θα δίνει τῆ χαρά
κι αὐτὴ, τα ἀγχη θα σκορπίζει.

1.3.1948

ΑΘΑΝ. Γ. ΣΑΧΙΝΗ

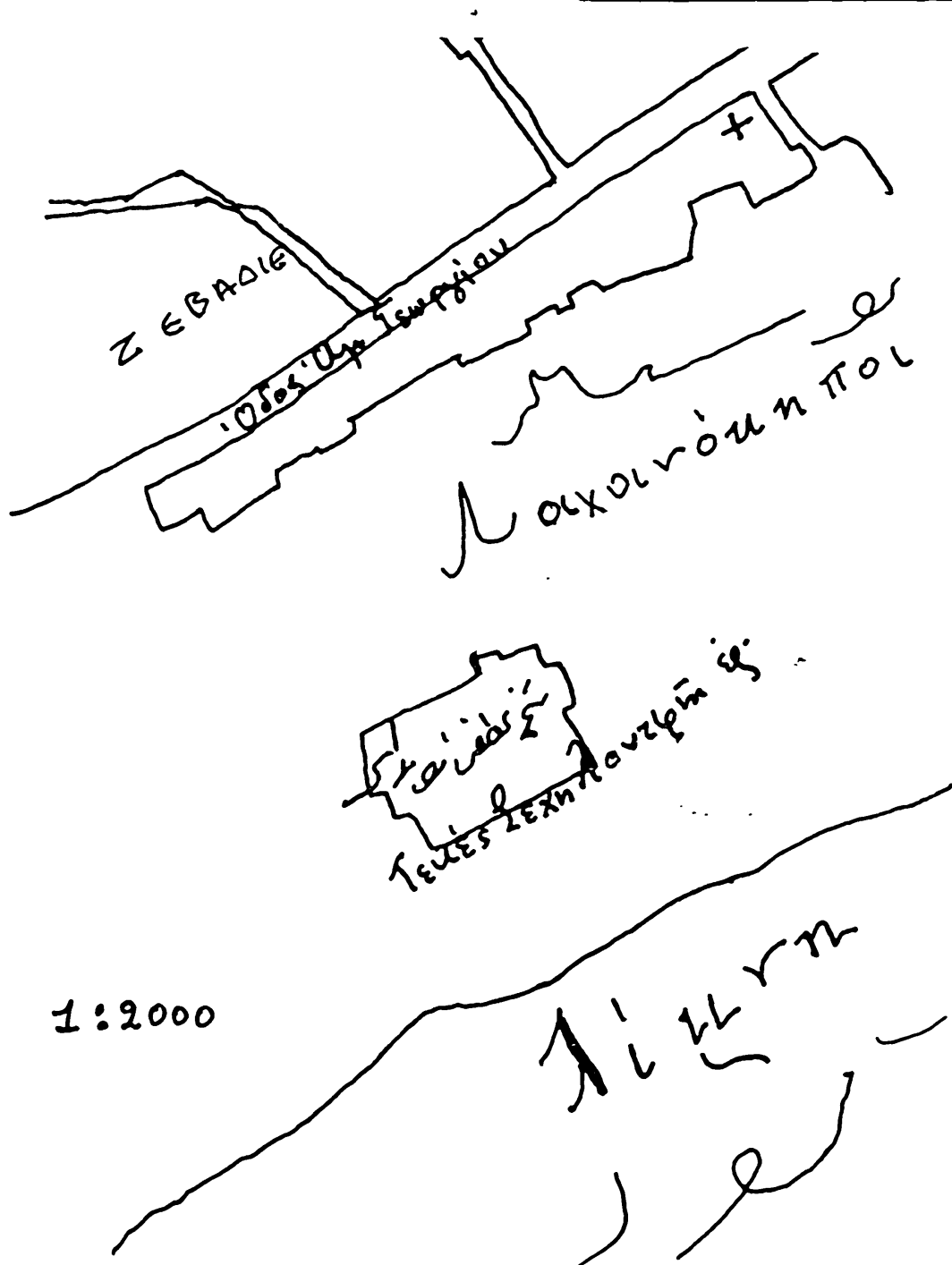

Τὰ Μουσουλμανικά Ἱδρύματα (Βακούφια) τῶν Ἰωαννίνων

(Συνέχεια τοῦ προηγουμένου)

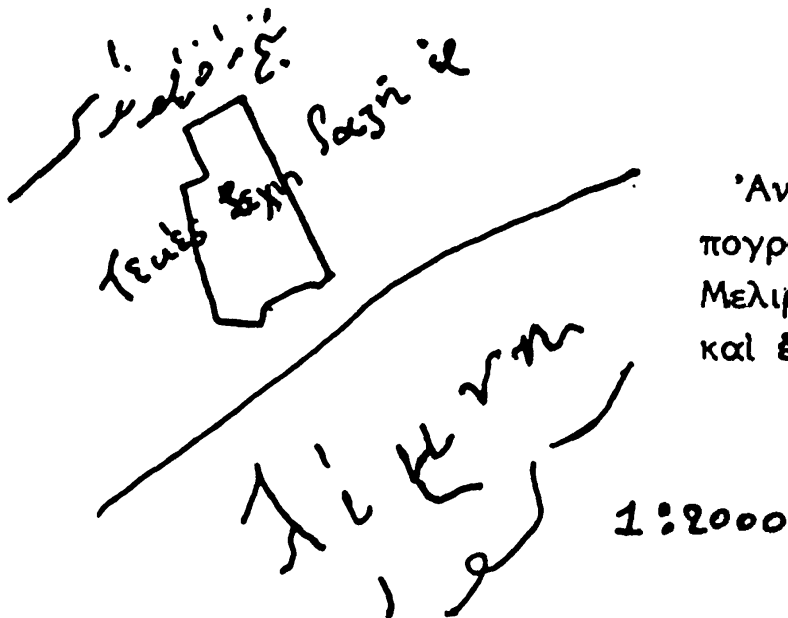
ΤΟΥ ΦΙΛ. Π. ΓΙΩΒΑΝΝΗ

1. Τεκές Σιέη Λουτφῆ, κάτω ἀπὸ τὸ σπίτι τοῦ Ἁγ. Γεωργίου (σημ. μὲ τὸν σταυρό). Ἡ σημερινὴ ὁδὸς Π. Μαυρογιάννη μὲ τὴν ὀνομασία τοῦ 1916 ὁδὸς Ἁγ. Γεωργίου.

Τὸ πρῶτο σχέδιο πόλεως, ἔγινε ἀπὸ τὸν Ἰταλὸ μηχανικὸ Μπερνασκόνι (Δημομηχανικὸ ἐπὶ δημαρχίας Χαϊρῆ Πατσαντᾶ 1893—96). Τὸ πρωτότυπο δὲν σώθηκε, ἀλλὰ ὑπάρχει ἀντίγραφο τοῦ 1916 συνταγμένο ἀπὸ τὸν μηχανικὸ Περικλῆ Μελίρρυτο. (Περισσότερα γιὰ τὸ τοπο-

γραφικὸ αὐτὸ σχέδιο — περιλαμβάνει τὶς ἀκριβεῖς θέσεις τῶν θρησκευτικῶν ἰδρυμάτων τῶν τριῶν θρησκειῶν, πλὴν τὰ ἐντὸς τοῦ Φρουρίου — στὴν ἱστορικὴ μελέτη τοῦ Δημάρχου Βασ. Πυρσινέλα «Ἡ Ἰδρυσις τῶν Ἰωαννίνων καὶ ἡ ὀνομασία αὐτῶν»).

Ἀντίγραφο ἀπὸ τὸ τοπογραφικὸ σχέδιο τοῦ Π. Μελιρρύτου σὲ ἀραβικὴ καὶ ἑλληνικὴ γραφῆ.

Φ. Γ.

2. Τεκές Γαζῆ Ἐθρενός στὴν Β.Α. πλευρὰ τῆς Λίμνης. Πλ. Μαβίλη.

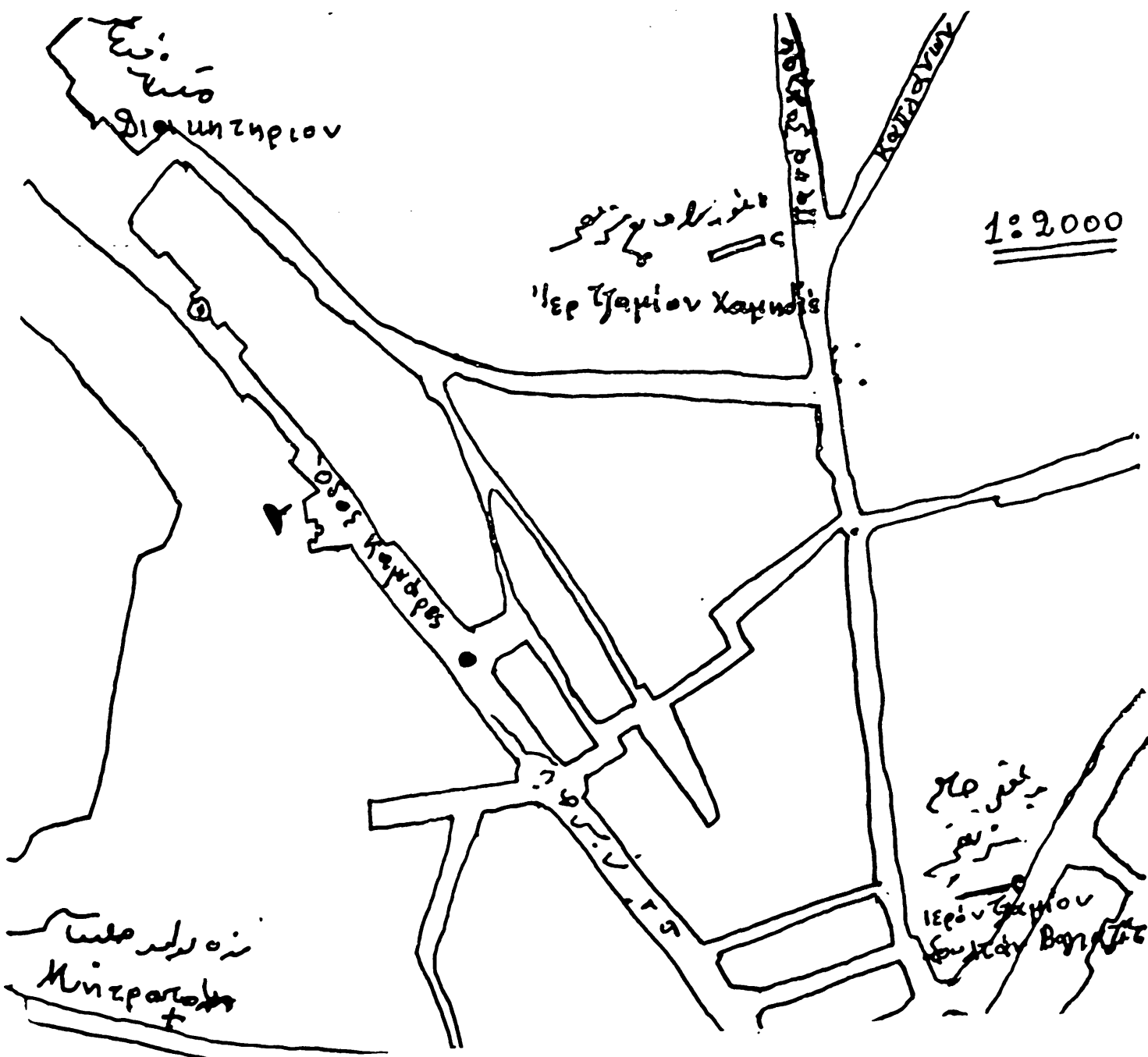
(Συνέχεια στὴν ἐπόμενη σελίδα)

Ὁ Τύπος μὲ τὶς συνεχεῖς ἀνατιμήσεις περνάει δύσκολες ὥρες.

Παρακαλοῦμε τοὺς Συνδρομητὲς καὶ Ἐλεύθερους Ἀναγνώστες, πού πέφτει τὸ Περιοδικό τοῦτο στὰ χέρια τους νὰ τὸ στηρίξουν νὰ σταθεῖ στὰ πό-

δια του, ἀν τὸ ἀξίζει.

Κάποιος μᾶς εἶπε πὼς εἶναι... διαβαστερό. "Ἐτσι σὰ νὰ λέμε γιὰ τὰ φασούλια πὼς εἶναι θραστερά. Καὶ μπῆκε φέτος στὰ 14 τοῦ χρόνια (1974). Βοηθεῖστε το. Βοηθεῖστε το γιατί ἄλλοιῶς θὰ τό... ἀγοράσουν ἄλλοι!

3. Μέρος του τοπογραφικού σχεδίου όπου διακρίνονται : η Μητρόπολη με σταυρό, το Διοικητήριο (στη θέση του σημερινού Δημαρχείου), το τζαμί στην οδό Καμάρες (Άφέρωφ) έχει την ένδειξη τρούλου χωρίς να αναφέρεται η ονομασία του (κουμπλο). Και τα Τζαμιά Μπαϊρακλή και Χαμηδιέ με ένδειξη μιναρέ και μισοφέγγαρο. Για το Χαμηδιέ τζαμί ο Κ. Καζαντζής στο ήθογράφημά του «Όργη Κυρίου» (1926) λέει διά στόματος Σέχη Γιουσούφ, ότι χτίστηκε από τον Άλη Πασσά και ότι: «Το τζαμί που έχτισε αγνάντια από τα σπίτια της Κυραλέξοβας (Άγγελικής Άλεξ. Παπάζογλου) πέντε φορές του θάρεσε το μιναρέ ή άστραπή, ως πού το άφηκεν έρείπιο». Διακρίνονται η οδός Παπάζογλου με το ίδιο όνομα μέχρι σήμερα και η οδός Άραβαντινού με το όνομα Καπλανών (κατά το Ζωσιμαδών).

'Ανέκδοτες σελίδες από τὸν 'Ελληνοϊταλικὸ πόλεμο τοῦ '40

✦ ΤΟΥ ΣΠΥΡΟΥ ΤΣΑΤΣΟΠΟΥΛΟΥ

'Αναπ. 'Αξιωματικοῦ - Επιτίμου Εκπαιδ. Συμβούλου

(Συνέχεια τοῦ προηγούμενου)

Ξεφορτώσαμε γιὰ τοῦτο τὰ ζῶα καὶ βγήκαμε γιὰ τοποθέτηση παρατηρητῶν καὶ ἀναγνώριση θέσεων. Ἐκεῖ ἀκριβῶς πού κάναμε τὶς τοποθετήσεις τῶν αὐτομάτων ὀπλων, πέσανε ἀπάνω μας ἀνηφορίζοντας ἀπὸ Ραβενή κοπάδια διαβατικά ἀκολουθώντας τὸ δρόμο πρὸς σκάλα Κεραμίτσας. Εἶτε γιατί δὲν ἤξεραν τὴν κατάσταση, εἶτε γιατί ἀδιαφοροῦσαν, φαινόταν ψυχραῖμοι, ἀτάραχοι οἱ νοικοκυραῖοι τους. Φυσικὰ τοὺς σταματήσαμε καὶ τοὺς ἐξηγήσαμε γιατί δὲν ἔπρεπε νὰ προχωρήσουν. Κάποιος ἀπὸ αὐτοὺς μᾶς εἶπε πῶς εἶναι ἀδύνατος ὁ γυρισμός, γιατί ἡ γέφυρα Βορσίνας σὲ λίγο θὰ ἀνατιναχθῆ καὶ ἀκόμα ὅτι ἔπρεπε νὰ προχωρήσουν γιατί οἱ οικογένειες μὲ τὰ παιδιά εἶχαν προηγηθῆ καὶ ἐγκατασταθῆ στὰ κονάκια τῶν χειμαδιῶν τους.

Ἡ πληροφορία γιὰ τὴν ἀνατίναξη τοῦ γεφυριοῦ μᾶς ἀνησύχησε. Καὶ ὅπως ἀποδείχτηκε ἦταν ἀληθινή. Στείλαμε λοιπὸν ἐσπευσμένα σημείωμα πρὸς τὸν ὁποῖο ἀξ.) κὸ τῆς γέφυρας καὶ τοῦ γνωρίζαμε τὴ θέση καὶ τὶς προθέσεις μας. Στὸν ἀνάλογο χρόνο παίρναμε τὴν ἀπάντηση, πῶς ἔπρεπε νὰ ἐπισπεύσωμε

τὴ σύμπτυξη καὶ θὰ καθυστερήσει τὴν ἀνατίναξη ὅσο νὰ φτάσωμε.

'Αναγκαστήκαμε νὰ ξαναμαζεῦομε, νὰ ξαναφορτώνουμε.

Μὲ σύντονη πορεία ἀπὸ κάποιο μονοπάτι κατὰ τὶς 9 μὲ 10 φτάναμε στὸ γεφύρι. Τὰ μεταγωγικὰ καθυστέρησαν κάπου 1.30' ὥρα γιατί ἀκολούθησαν ἄλλο δρομολόγιο, πιὸ ὀμαλό. Τότε τινάχτηκε ἡ γέφυρα.

Καὶ μιὰ παρένθεση: Κατὰ περιέργη σύμπτωση ὁ ὀδηγὸς τοῦ αὐτοκινήτου πού εἶχε μεταφέρει τὸν ἀξ.) κὸ καὶ τὰ ἐκρηκτικὰ στὴ γέφυρα ἦταν ὁ Γιώργος Πρωτόπαπας, χωριανός, γείτονας καὶ ἀδελφικός φίλος (πεθαμένος σήμερα καὶ αὐτὸς καὶ θαμένος κάπου μακριὰ ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα). Μὲ ἀγκάλιασε μὲ θέρμη καὶ πολλὴ χαρὰ, γιατί τὴν προηγούμενη, ὅταν πέρασε ἀπὸ ἐκεῖ ὁ ὀλοχαγὸς μου, τὸν εἶχε πληροφορήσει γιὰ τὸ ἀγνωστο τῆς τύχης μου καὶ δὲν τοῦ ἀπέκλεισε τὸ ἐνδεχόμενο τῆς αἰχμαλωσίας. Στὸν ἴδιο παρέδωκα καὶ τὸ ἀτομικὸ κιβώτιο ἐκστρατείας, πού τὸ ἐνοιωθα πιά θάρος περιττὸ καὶ τὸ ἄφησε στὰ Γιάννινα στὸ Φαρμακεῖο Τζαβέλλα.

Στὴ Βορσίνα, σὲ ἓνα μικρὸ μαγέρικο, παραγγείλαμε καὶ μᾶς ἔκαναν καζάνια μακαρόνια. Προμη-

θευτήκαμε ψωμί - τυρί και μπορέσαμε έτσι να λιγοστέψουμε την πείνα μας. Είμαστε θεονήστικοι από την Κυριακή το βράδυ.

Έκεί μάθαμε για το πέρασμα του λοχαγού μας από την προηγούμενη και πώς μαζί με κάποια ομάδα ιππικού είχαν ακολουθήσει τον άμαξιτό δρόμο προς Μενίνα.

Με όλη την κούραση που είχαμε και την άυπνία που μας έδερνε, ύστερα από 2ωρη ανάπαυση ξεκινήσαμε προς την ίδια κατεύθυνση. Άνεθήκαμε την άνηφόρα ακολουθώντας όχι τον άμαξιτό με τις κογκέλες, αλλά τον ήμιονικό, εξασφαλίζοντας χρόνο και κάλυψη. Πέρασαμε το Βλαχώρι και κατά τις 4.30' το απόγευμα φτάσαμε το λόχο μας, πού, κάπου εκεί σε μια στροφή, πριν πάρουμε την κατηφόρα της Πλακωτής είχε σταθμεύσει αναμένοντας να νυχτώσει για να μη γίνει όρατος από τυχόν τμήματα Ιταλών, που υπελόγιζαν, πώς μπορούσαν να είχαν φτάσει στις δεξιές όχθες του Καλαμά ή στα πάνω απ' αυτές ύψωματα.

Σταθήκαμε και ήμεϊς και περιμέναμε να νυχτώσει. Ένταχτήκαμε πλέον στο λόχο μας. Αναφέραμε όσα έπρεπε για το 2μερο. Παραπονεθήκαμε για την καμμιά προσπάθεια σύνδεσης και πληροφόρησης. Μάθαμε, πώς ή πρώτη κανονιά έπεσε στο σταθμό του λόχου, στην Πόβλα, και κατάστρεψε το τηλέφωνο. Είδαμε πώς, άνετοιμοι καθώς ήταν, με την έσπευσμένη σύμπτυξη δεν πρόλαβαν να παραλάβουν το ύλικό

και αρκετά από τα πυρομαχικά τους. Το ίδιο, ίσως, παθαίναμε και μεϊς, αν, παραβαίνοντας τη διαταγή «να μη θιγοῦν τὰ κιβώτια» δέν είχαμε έγκαιρα προετοιμαστεί. Μας έσφιξαν το χέρι για το απόλυτα συγκροτημένο, με όλα τα ύλικά του και απόλυτα πειθαρχημένο, πλήν κατάκοπο τμήμα μας.

Δέν έλειπαν, παρά 4-5, στρατιῶτες από τις 2 Διμοιρίες, που περνώντας ξέφυγαν να δοῦν τους δικούς τους. Άλλά και αυτοί, εκτός από έναν, ακολουθώντας άλλο δρομολόγιο, την έπομένη, μας έφτασαν στην Παραμυθιά.

Με το νύχτωμα ο λόχος άρχισε, ακολουθώντας τον άμαξόδρομο, να πορεύεται προς Μενίνα. Δυστυχώς αυτό το ανάκátωμα με τις άλλες διμοιρίες. Το βαθύ σκοτάδι. Ο κόπος. Η άσταμάτητα ραγδαία βροχή, που μας έδερνε όλη τη νύχτα, το κάποιο ψού, ψού κτλ. δέν άφησαν άνεπηρέαστους και τους δικούς μας άντρες.

Θυμoῦμαι ακόμα και το συνάδελφο ύπολοχαγό Σουρβίνο να μου φωνάζει έξαλλος να κατεβῶ από το μουλάρι, που πριν από λίγο είχα καθαλλήσει, να κατεβῶ γρήγορα, γιατί στις παραισθήσεις του έβλεπε σαν έχθρικούς προβολείς και κανονιές τα διαδοχικά άστραπόβροντα εκείνης της τρομερής νύχτας.

Έτσι όταν φτάσαμε κοντά στα ξημερώματα στη Μενίνα κατάκοποι και μουσκεμένοι, ο λόχος μας, ιδιαίτερα δέ ή 1η και 2η Διμοιρία βρισκόταν σε όχι εύχάριστη κατά-

Θεμελίωση Καπλανείου Σχολῆς Ἰωαννίνων

(Ἀρχεῖο Ἀλ. Χ. Μαρμμπούλου)

σταση. Οἱ ἑλλείψεις ἦταν πολλές. Ἦταν ἀνάγκη νὰ γίνει κάποια ἀνασύνταξη.

Ἄλλὰ γιὰ τὰ παραπέρα θὰ χρειαζοῦνται νὰ συνεχίσωμε.

Σταματοῦμε ἐδῶ δίχως καμμιά κριτική. Χωρὶς συμπεράσματα, πού θὰ πρέπει νὰ διατυπωθοῦν στὸ τέλος. Καὶ γιὰ νὰ λυθῆ τὸ κάποιο σφίξιμο πού νοιώθουμε στὴν ἀνάμιση ὄλων τῶν παραπάνω, κλείνουμε μὲ μιὰ ἄλλη παρένθεση:

Ἐκεῖ στὴ Μενίνα, μεσ' τὸ σκοτάδι τῆς νύχτας, βγῆκε γιὰ ἀναγνώριση καὶ γιὰ ὑποδοχὴ ὁ ὑπασπιστὴς τοῦ ;)24 Πρεβέζης ὑπολοχαγὸς ἑφεδρὸς Γουρζῆς Γεώργιος, ἀπὸ τὴν Λευκάδα, στενὸς καὶ παλυσγάπητος φίλος μου ἀπὸ τὴν Ἀθήνα (νε-

κρὸς καὶ αὐτὸς σήμερα). Γνώρισα ἀμέσως τὴ φωνή του καὶ γνώρισε τὴ δική μου. Μὲ ἀγκάλιασε, φιληθήκαμε καὶ μὲ τράβηξε κάπου ἐκεῖ στὸ ἰσόγειο ἑνὸς σπιτιοῦ νὰ μὲ ζεστάνει, νὰ μοῦ δώσει κάτι στεγνὸ νὰ φορέσω καὶ δυὸ μπουκιές ψωμί. Στὸ παραγώνι, πλάϊ στὴ φωτιά, τὸν ἔκλεψα γιὰ λίγη ὥρα. Ὅταν ξύπνησα ἔνοιωθα φαγωμάρα σὲ ὄλο το κορμί μου. Ἦταν ἡ πρώτη γνωριμία μὲ τὰ σιχαμερὰ ζωῦφια, πού, παρ' ὄλο τὸ κυνηγητὸ πού τοὺς ἔκανα καὶ τὰ ἐπανειλημμένα ἀλλάγματα φανέλλας, δὲ μπόρεσα νὰ ἀπαλλαγῶ ἀπὸ τὴ συντροφιά τους, παρὰ ὕστερα ἀπὸ πολλές μέρες ἀπὸ τὴν διαμετακόμισή μου σὲ Νοσοκομεῖο τοῦ Πειραιᾶ.

Ο "ΓΙΑΝΝΟΣ,, ΚΙ ΑΝΕΠΑΝΤΕΧΗ ΥΔΡΕΥΣΗ ΤΟΥ ΔΥΤ. ΖΑΓΟΡΙΟΥ

ΤΟΥ ΣΤΑΘΗ Δ. ΛΑΜΠΡΙΔΗ

‘Ο Γιάννος είναι αυτός που είναι έρημος και μόνος και χωρίς άνακατεψιές με την Παγώνα.

“Αν ωστόσο είναι μόνος, όπως είπαμε, τον τελευταίο καιρό έγινε προσφιλέστατος στο χωριό μας. “Όταν τον ονοματίζουμε μέλι στάζει από το στόμα μας. Σε λίγο δέ καιρό ο Γιάννος και στα άλλα χωριά, ήτοι Κάτω - Σουδενά, Τσερβάρι, Μονοδένδρι, Βίτσα θα είναι το ίδιο, αν όχι και πολύ καλύτερα.

Λαχταρούν να τον υποδεχθούν και ακόμα δέν καταξιώθηκαν. ‘Ως το μεγαλύτερο καλό που μπορεί να φθάση στα ξεροχώραφά τους, τον περιμένουν. Με σιγουριά θα φθάση. Αίῶνες περίμεναν. Πόσο θα άργήση ακόμα.

‘Ο Γιαννός λοιπόν είναι αυτός με τη μικρή του ιστορία και την πλούσια προσφορά του.

‘Ο καλοδεχούμενος, ο χορηγός της ζωής είναι ο Γιάννος, χρόνια, αιώνες ήταν ο μεγάλος άγνωστος, που ήταν ο μεγαλύτερος φίλος και συμπαραστάτης μας.

“Ας την πάρουμε την ιστορία του από την αρχή. Τί ήταν στην αρχή ο Γιάννος. Πώς τον ξέραμε εμείς οί περίοικοι, οί Σουδενιώτες και οί Βιτσινοί έδῶ και λίγα χρόνια.

‘Ο Γιάννος ήταν τό μικρό πηγάδι — με την ονοματοθεσία «του Γιάννου τό πηγάδι» και με τό λίγο νερό.

Είναι στο μεταίχμιο Βίτσας και Σουδενῶν. Ήταν τό πηγάδι έφεδρείας με τό νερό του. Για καλό και για κακό. Μιά ώρα άπόσταση και από τα δυο χωριά.

“Όταν έπιανε άνομβρία και ή άνάγκη του νερού ήταν αισθητή στα δυο χρόνια άρχιζαν οί διενέξεις και καυγάδες. “Όχι δικός μας, όχι δικό σας ο Γιάννος και με τό νερό που διέθετε έξυπηρετούσε τις άνάγκες και τῶν δυο χωριῶν, χωρίς οί διεκδικήσεις να φθάνουν στα άκρα. Τό νερό του Γιάννου έπαρκοῦσε και για τα δυο χωριά. Έκείνα τά χρόνια πέρασαν. Οί κάτοικοι στα χωριά μας άραιώσαν, οί άνάγκες σε νερό λιγότεψαν. “Εφθανε τό νερό στα χωριά μας και χωρίς τη χρήση του Γιάννου. “Ετσι ο Γιάννος ξεχάστηκε. Μόνο οί κυνηγοί τον θυμόνταν στην κυνηγετική περίοδο. Πάντα ο τόπος γύρω κρατούσε και λαγούς και πέρδικες. “Ετσι λοιπόν ζούσε ο Γιάννος ξεχασμένος. Ζούσε ως μία τοπωνυμία, όπως και οί πολλές άλλες του χωριού μας.

‘Ο Γιάννος ωστόσο περίμενε αιώνες άσήμαντος, χωρίς να προκαλή κανένα ένδιαφέρον. ‘Η ώρα του όμως είχε φθάσει.

“Εφθασε κάποτε έδῶ άπάνω στα χωριά μας, ένας υδρογεωλόγος. Καλή του ώρα. Ήταν καθηγητής στο Πολυτεχνείο. ‘Ο Κώστας Καραγκούνης. Έρευνητής στο λεκανοπέ-

διο τῶν 5 χωριῶν μὲ τὰ 5 χιλιάδες στρέμματα. Πόσοι εἶχαν περάσει παλιοὶ συνάδελφοί του μὲ μεγάλα ὀνόματα. Ἐπιφανειακὸ νερὸ στὸν κάμπο ἄφθονο, στὰ ἔγκατα τοῦ λεκανοπεδίου ὄχι. Εἶχε καὶ γεωτρύπανο ὁ κ. καθηγητής. "Ἀκαρπες οἱ ἔρευνές του σὲ τόση μεγάλη ἔκταση. Τελείωνε ἡ ἔρευνα, ὅταν ἔφθασε στὸ Γιάννο. Ἡ τελευταία καὶ τυχερὴ δοκιμὴ. Καὶ ὅμως στὰ σπλάχνα του ὁ Γιάννος εἶχε νερὸ σὲ βάθος 90 μέτρων. "Ὅταν ἔφθασε τὸ ἔμβολο τοῦ γεωτρύπανου ἐκεῖ, ἡ ἀνταπόκριση ἦταν θετική. Εὐτύχησα νὰ εἶμαι ἔπειτα ἀπὸ τὸν ἐρευνητή, ὁ πρῶτος ποῦ εἶδα νὰ βγαίνει τὸ νερὸ ἀπὸ τὸ μεγάλο βάθος καὶ νὰ διαπιστώνεται ἐκεῖ ὅτι ἦταν νερότρυπα. Ἦρθε ἔπειτα ἡ ποιότητα καὶ ἡ ποσότητα. "Ὅλα ἀμφισβητούμενα. Ἡ δουλειὰ ὅμως προχώρησε. Βοήθησε καὶ ἡ Πολιτεία. "Ἐγιναν ὅλα τακτικὰ καὶ κάποια Κυριακὴ πρῶτὶ τὸ νερὸ τοῦ Γιάννου εἶχε φθάσει στὴ δεξαμενὴ τοῦ χωριοῦ, στὸ ψηλότερο μέρος καὶ τὸ νερὸ ἔφθασε στὰ σπίτια μας. Δίκτυο ὑπῆρχε ἀπὸ παλιότερα. Τὸ νερὸ ἔφθασε, ἀλλὰ τὰ χρόνια ποῦ ἀκολούθησαν ἦταν δύσκολα. Πότε εἶχαμε νερὸ, πότε δὲν εἶχαμε. Πολλὰ ἔφταιγαν. "Ὅλα ὅμως τελείωσαν. Νερὸ τώρα ἀπὸ τὸ Γιάννο φθάνει στὸ χωριὸ ἄφθονο. "Ὅλα καλά. Τέλος καλὸ.

Περάσαμε δοκιμασίες ὡστόσο. Στὸ χωριὸ εἶχε γίνει καὶ τὸ κόμμα τῶν ἀνέρωτων. Δὲν ὑπῆρχε νερὸ. Μάταιος κόπος. "Ἔτσι εἶχε ἀποφανθῆ μιὰ ὁμάδα πολυξερῶν νεοφωτιστῶν ὑδρογεωλόγων. Ἀσβεστολιθικά πετρώματα γάρ. "Ἄρα νερὸ δὲν

ὑπάρχει. Οἱ ἀνέρωτοι στὸ προσκήνιο. "Ἄν μπορούσαν νὰ σταματήσουν τὸ Γιάννο ποῦ ἀπὸ τὰ ἔγκατά του διαμαρτύρονταν καὶ φώναζε ὅτι ἔχει νερὸ νὰ πνίξει τοὺς ἀνέρωτους, θὰ τὸ ἐπιχειροῦσαν. Κάποτε ὡστόσο κι' αὐτὰ τὰ καμώματα τῶν ὀλίγων ἔφθασαν στὸ τέλος τους. Ἡ ἴδια ἡ Πολιτεία ἐπελήφθη.

Ὁ Γιάννος θριάμβευε. Νερὸ στὰ σπλάχνα του τόσο, ὅσο γιὰ νὰ ἱκανοποιήσει μὲ πληρότητα καὶ τὰ 5 χωριά μας, ποῦ ἔφτὰ αἰῶνες τώρα διψοῦν γιὰ νερὸ καὶ νερὸ δὲν εἶχαν. Μὲ λαχτάρω τὰ ἄλλα χωριά περιμένουν τὴν εὐλογημένη ὥρα καὶ τὴ στιγμὴ τῆς ἐπίσκεψης τοῦ Γιάννου. Ἐμεῖς τοὺς καταλαβαίνουμε. Οἱ ἀνέρωτοι οἱ δικοὶ μας ἀκόμα λαχταροῦν νὰ ἴδουν τὸ Γιάννο σὲ χρεωκοπία.

Ἄλλὰ ἐμεῖς ποῦ τὸν βλέπουμε τώρα νὰ ξεφαντῶνῃ καὶ νὰ μᾶς παρέχῃ νερὸ, ὅσο καὶ ὁ Καλαμᾶς, ἀν τὸν γυρίζουμε κατὰ δῶθε, σ' ὅλα τὰ σπίτια, ὅλο τὸ 24ωρο εὐλογοῦμε τὸ Θεὸ καὶ τὴν Παναγία ποῦ βοήθησαν γιὰ νὰ ἴδουμε τὸ εὐλογημένο νερὸ στὰ σπίτια μας, ὅπως ἀναφέραμε.

Κάθε σπιτί τώρα στὸ χωριὸ μου ἔχει τὴν ἐντύπωση ὅτι γύρισε ὁ Καλαμᾶς στὸ δικό του σπιτί.

Ὁ Γιάννος σ' ὅλο τὸ μεγαλεῖο αὐτὴν τὴν ἐποχὴ ποῦ στέρεψαν πολλές πηγές στὰ Ζαγοροχώρια.

Ὁ Γιάννος, ὁ ξακουστός καὶ ἀπὸ κοντὰ ὁ Κώστας Καραγκούνῃς ποῦ τὸν θρῆκε καὶ στερνὰ ἡ Πολιτεία, ποῦ δαπάνησε πολλὰ ἑκατομμύρια γιὰ νὰ στείλει νερὸ στὰ διψασμένα χωριά μας.

Ἡ Ἠπειρος πρὶν ἑκατὸ χρόνια καὶ κάτω

ΠΡΟΚΗΡΥΞΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗΣ ΡΑΓΙΑΔΩΝ ΤΟ 1878

(Ἀρχεῖο Μάνθου Οἰκονόμου)

ΤΟΥ ΓΙΑΝΝΗ ΠΙΝΔΕΑ

Παρά τὴν ὀδυνηρὴν ἀνάμνηση τῆς ἄτυχης ἀνταρσίας τοῦ 1866 στὸ Ραδοβίτσι, μιὰ νέα ἐξέγερση ξέσπασε στὴν Ἠπειρο τὸ 1878. Ὅταν τὸ μαχαίρι τοῦ Τούρκου ἔφτασε στὸ κόκκαλο τοῦ ραγιαῶ. Μιὰ ἔνοπλη ἐξέγερση διαστάσεων ἐλπιδοφόρας ἐπανάστασης φαινομενικά. Διότι ὑπῆρχαν, ἐνθαρρυντικά, δυὸ σύνδρομα περιστατικά:

1ο. Στὴν Κρήτη... «οἱ ἐπαναστάται, κύριοι ἀπάσης τῆς νήσου, διεκήρυσαν αὖθις μεγάλη τῆ φωνῇ τὴν μετὰ τῆς Ἑλλάδος ἔνωσιν».

2ο. Προσωρινὴ κυβέρνηση Θεσσαλῶν ἐπαναστατῶν «...ἐκήρυσαν τὴν μετὰ τῆς ἐλευθέρως Ἑλλάδος ἔνωσιν ἀπάσης τῆς Θεσσαλομαγνησίας, ὑπὸ τὸ σκῆπτρον τοῦ συνταγματικοῦ βασιλέως τῶν Ἑλλήνων Γεωργίου».

Ἀκολουθεῖ ἡ «Προκήρυξις τῶν ἐν Ἠπεύρῳ ἐπαναστατῶν», ὅπως καταχωρήθηκε στὸ ἀθηναϊκὸ «Ἐθνικὸν Πνεῦμα» τῆς 27ης Ἰανουαρίου 1878:

«Ἀδελφοὶ Ἠπειρῶται!

Ὁ Θεὸς ὁ μεγαλοδύναμος δὲν ἀπέστρεψεν ἀκόμη τὸ πρόσωπόν του ἀφ' ἡμῶν.

Εἶδε τὰς πληγὰς τῆς καρδίας

μας, τὰ ἀνεκδιήγητα θάσανά μας, τὴν ταπείνωσιν, τὴν ἐξαχρείωσίν μας, εἶδε ὅτι ὁ βαρὺς ζυγὸς τῆς τυραννίας ἐκύρτωσε τὸν τράχηλόν μας καὶ ἐχάραξεν ἐπ' αὐτοῦ τὸν αὐλακα βαθὺν αἱματηρόν, εἶδεν, ὅτι εὐγενῆ πλάσματα τῶν χειρῶν του, τρέμομεν ἐμβλέποντες εἰς τὸ κάλλος τῶν γυναικῶν καὶ τῶν τέκνων μας, ὅτι ὁ ἰδρὼς τοῦ προσώπου μας ποτίζει τὰ χώματά μας καὶ οἱ καρποὶ τῶν μόχθων μας εἶναι βορὰ τῶν ἀγρίων κατακτητῶν μας. Εἶδε τὴν ἐρήμωσιν τῶν πεδιάδων μας, εἶδε τε τὸ καρυοφύλλι τοῦ Παληόπουνορθῶνται ὡς πύργοι ἀπεράντου νεκροπόλεως, τὰ ὄρη ἐφ' ὧν ἐβρόντα τὸ καρυοφύλλι τοῦ Παληόπουλου καὶ τοῦ Κατζαντώνη, τὸ μιλλιόνι τοῦ Μπουκουβάλα, τ' ἀρμουῦτι τοῦ Κοντογιάννη καὶ ὅπου ἤστραπτε κεραυνοβόλος ἡ σπάθη τοῦ Σταθαῖ καὶ ἔλαμπον ὡς ὁ ἥλιος τὰ ὄμματα τοῦ Ζήδρου.

Ἐκεῖ ἴσταντο ἄγρυπνοι φρουροὶ τῶν πατρικῶν πολεμικῶν παραδόσεων τὰ τέκνα τῆς Ἠπεύρου, ἐκεῖ ἔνθα ὠρύονται τῶρα πειναλέοι λύκοι καὶ ὄρνεα σαρκοβόρα. Εἶδεν ὁ Θεὸς τὴν φοβερὰν ταύτην νέκρωσιν καὶ εὗρεν, ὅτι ἡ τιμωρία, ἣν ὑπέστημεν ἦτο ἐξίλασμός ἱκανὸς ν' ἀπο-

πλύνη τὸν ρύπον τῶν ἀμαρτημάτων μας, τὴν ἐκπόρνευσιν τῶν ψυχῶν μας καὶ νὰ καταστρέψῃ τὸν ἄτιμον ἄρραβῶνα, δι' οὗ τινες ἐμνηστεύθησαν μετὰ τῶν φονέων μας. Εὗρεν ὁ Θεὸς ἀρκετὴν τὴν τιμωρίαν καὶ ἰδοὺ τείνει πρὸς ἡμᾶς τὴν χεῖρα, ἵνα μᾶς ἐξαγάγῃ ἐκ τοῦ ἄχανοῦς θαράρθου, ἔνθα διαλυόμεθα ἡμέραν παρ' ἡμέραν ἀμνημόνευτα, ἀμοιρολόγητα.

Δὲν τὸ βλέπετε;

Κατέρρευσε πανταχόθεν τὸ κράτος τοῦ Ὁσμάν.

Τὸν φοβερόν δράκοντα ἔρριψε χαμαὶ ὁ γίγας τῆς ἄρκτου καὶ τώρα λαοί, νάνοι μέχρι χθὲς ἀκόμη, τετυλιγμένοι εἰς τὰ σπάργανά των, πατοῦν ἀγέρωχοι σήμερον τὰ στέρνα τοῦ ψυχορραγοῦντος λέοντος καὶ προβαίνουνσι περιφρονοῦντες τοὺς ἀσθενεῖς μυκηθμούς του καὶ πάλλοντες ἐπὶ τῆς κεφαλῆς ἡμῶν τὰ ξίφη.

Τίς λοιπὸν ἐν μέσω τῆς πανωλεθρίας ταύτης, τίς θὰ σώσῃ ἐκ τῆς διαρπαγῆς καὶ τῆς λεηλασίας τὴν κληρονομίαν τῶν γονέων μας; Τίς θὰ παραστήσῃ τὴν Ἡπειρον διεκδικοῦσαν τὰ δικαιώματά της; Πῶς θ' ἀποδείξωμεν εἰς τὸν εὐρωπαϊκὸν κόσμον, ὅτι ἀπλῆ λήθαργος, νάρκη θαθεῖα, προελθοῦσα ἐκ τῶν ἀκαταπάστων ἀφαιμάξεων, ἀλλ' οὐχὶ θάνατος, οὐχὶ σῆψις μᾶς εἶχε καταλάβει;

Ἄδελφοὶ Ἡπειρώται καὶ σεῖς λεοντόκαρδοι Ἀλβανοί, ἀνάθητε ἐπὶ τοῦ ὑψηλοτέρου τῶν ὁρέων μας καὶ στρέψατε τὰ βλέμματα ὀλόγυρά σας καὶ ἴδετε ἂν ὁ ἄγριος κατακτητῆς δὲν συμπεριέλαβεν ἡμᾶς καὶ

σᾶς ἐν τῇ αὐτῇ καταδίκη, διατί λοιπὸν νὰ μὴ μᾶς εὕρῃ ἀδελφικῶς συνδεμένους σήμερον, ὅτε ἀνέτειλεν ἡ ἡμέρα τῆς ἐκδικήσεως;

Τὸ Σούλι σαβανωμένον ὑπὸ τὰς χιόνας του, ἀκίνητον σιωπᾶ, ὄνειρευόμενον ἐν τῷ τάφῳ τὰ παλαιὰ θαύματά του.

Τὸ Χόρμοβο δὲν ἀφῆκεν ἶχνος τῆς ἡρωϊκῆς ὑπάρξεώς του, διότι ἐκ θεμελίων ἀνετράπη καὶ ἄλας καὶ στάκτη ἐσπάρη ἐπὶ τῶν ἐρειπίων του.

Τὸ Γαρδίκι ἔμεινε πανόρφανον καὶ ἐν τῇ φοβερᾷ σφαγῇ του οὐδὲ τὰ ἔμβρυα ἐσώθησαν ἐν τῇ κοιλίᾳ τῶν μητέρων.

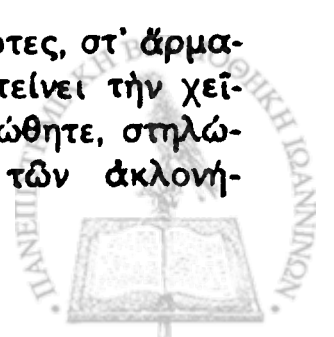
Ἡ Πάργα, γυμνή, τετραχηλισμένη, ἔφυγε φέρουσα τὰ ἱερά κόκκαλα τῶν τέκνων της, ζητοῦσα δι' αὐτὰ τὰ τάφον ἀσφαλῆ, ἀτάραχον λιμένα.

Ὁ "Αἰ Βασίλης" ἐν μιᾷ νυκτὶ κατεκρεουργήθη καὶ μετὰ τῆς πνοῆς του ἐσβέσθη καὶ ἡ μνήμη τοῦ ὀνόματός του.

Ἡ λίμνη τῶν Ἰωαννίνων ξερνᾶ ἀκόμη τοὺς σκελετοὺς τῶν ἐν αὐτῇ καταποντισθέντων πατέρων μας.

Παντοῦ ἐρήμωσις, παντοῦ μνήματα, παντοῦ θρῆνος, πείνα, διωγμοί, μαρτύρια, παντοῦ στείρωσις... Καὶ ὅμως ὀλίγαι ρανίδες τοῦ αἱματός μας, ὡς ἱερὸν ἀγίασμα θ' ἀναζωγονήσωσι τὰ πάντα. Εὐθύς τὸ ρίγος τοῦ θανάτου θὰ μεταβληθῇ εἰς θερμότητα ζωογόνον, εἰς ἀσβεστον φλόγα, εἰς νοεράς ἐλπίδας, εἰς ἐθνικὴν ὑπερηφάνειαν.

Στ' ἄρματα Ἡπειρώτες, στ' ἄρματα!... Ὁ Θεὸς μᾶς τείνει τὴν χεῖρα... Ἐγέρθητε, ἀνδρώθητε, στηλώσατε τοὺς πόδας ἐπὶ τῶν ἀκλονή-

των θράχων σας καὶ πολεμήσατε, ὡς ἐπολέμησεν ἄλλοτε ὁ Καστριώτης, ὡς ἐπολέμουν οἱ Μπουαῖοι, οἱ Στουρνάροι, ὁ Ἀνδρουῖτος, ὁ Δίπλας, ὁ Μηλιώνης.

Σεῖς δὲ γενναῖοι Ἀλβανοὶ² συναδελφώθητε μεθ' ἡμῶν ὡς γεννήματα καὶ θρέμματα τῆς αὐτῆς μητρός. Τὸ θρήσκευμα, τὰ κτήματα, αἱ οἰκογένειαι, οἱ στρατιωτικοὶ βαθμοὶ σας θὰ εἶναι δι' ἡμᾶς ἱερά καὶ ἀπαρραβίαστα. Πολῖται ἐλεύθεροι, ἐλευθέρου κράτους, θὰ διατρέχητε τὸν αὐτὸν μὲ ἡμᾶς πολιτικὸν καὶ στρατιωτικὸν βίον. Ἀλλὰ καὶ τῶν ξένων ὀθωμανῶν θὰ εἶναι δι' ἡμᾶς σεβαστὴ ἢ ἰδιοκτησία καὶ οἰκογενειακὴ τιμὴ ἃν στέρξωσι νὰ ζήσωσι μεθ' ἡμῶν ἐν ἀγάπῃ καὶ ἐν εἰρήνῃ».

Ἔλθετε Ἀλβανοὶ! μὴ πρὸς Θεοῦ θάψωμεν τὰ ξίφη εἰς τὸ ἀδελφικὸν αἷμά μας.

Ἡ Ἑλλάς, ἡ ἐλευθέρα Ἑλλάς θὰ δράμῃ πρὸς ὑποστήριξιν ἡμῶν μόλις ἀναπετάσωμεν τὴν σημαίαν τῆς ἐξεγέρσεως. Θὰ διακινδυνεύσῃ εὐχαρίστως καὶ αὐτὴν τὴν ὑπαρξίν της, ἀλλὰ δὲν θὰ μᾶς ἐγκαταλείψῃ. Ἄς συνέλθωμεν ὅλοι εἰς τοὺς μητρικοὺς κόλπους της. Τήκεται, μαραινεται, ἀποθνήσκει διότι δὲν μᾶς ἔχει πλησίον της.

Στ' ἄρματα Ἡπειρῶται! Στ' ἄρματα γενναῖοι Ἀλβανοὶ! Ἡ βασιλικὴ πορφύρα τοῦ Γεωργίου θὰ καλύψῃ ἐξ ἴσου τὰς κεφαλὰς μας.

Ἡ Θεσσαλία ὕψωσε τὴν σημαίαν τῆς ἐλευθερίας, κ' αἱμάτωσεν ἤδη τὴν ἀπάτητον χιόνα τοῦ Ὀλύμπου της.

Ἡ Κρήτη, ὡς ἂν αἱ ἀκατάπαυστοι ἀφαιμάξεις, προσέθεσαν νέον αἷμα εἰς τὰς φλέβας, νέαν ἀνδρείαν εἰς τὴν καρδίαν της, ἀτίθασσος ἀγωνίζεται πάλιν ἐπὶ τῶν Σφακιῶν της.

Καὶ δὲν ἔχομεν ἡμεῖς τὸν Πίνδον μας, τὸν γέροντα ἀλλ' ἀθάνατον τὸν Καπετάνον μας, τὸ θεόκτιστον ἀνάκτορον τοῦ Ζήδρου μας; Δὲν ἔχομεν τὴν Κιάφαν καὶ τὸ Κακοσουλί μας δὲν μοσχοβολοῦν ἀκόμη τὰ μαρτυρικὰ αἵματα τοῦ Ζαλόγγου, δὲν φλογίζει ἀκόμη ὁ δαυλὸς τοῦ Σαμουήλ εἰς τὰ Κοῦγκι μας;

Ἀδελφοί! Ὁ Θεὸς μᾶς ἐλυπήθη ἢ δὲ ἐλευθέρα Ἑλλάς μᾶς ἀκολουθεῖ κατὰ βῆμα εἰς τὸν ἀγῶνα τῆς ἀπελευθερώσεως.

Στ' ἄρματα! Στ' ἄρματα! Ἐγέρθητε Ἡπειρῶται, ἐγέρθητε.

(Ἔπονται αἱ ὑπογραφαί)

1) Ἄ η - Β α σ ῖ λ η ς. Τὰ δύο χωρὶά τῆς Χειμάρρας, Ἀη-Βασιλῆς καὶ Νίβιτσα κατελήφθησαν ἀπὸ δυνάμεις τοῦ Ἀλῆ Πασῆ καὶ κατεστράφησαν.

2) Ἡ Ἐ π α ν ἄ σ τ α σ η (1878) ἢ γνωστὴ καὶ ὡς ἐπανάστασις τοῦ Λυκούρη κατεπίγει, ὅπως εἶναι γνωστὸ σὺν αἷμα. Οἱ Ἀλβανοὶ δὲν ἀνταποκρίθησαν στὴν ἐκκλήσιν τῶν Ἐπαναστατῶν. Ἀντίθετα ἐτάχθησαν μὲ τὸ μέρος τῶν Τούρκων στὴν καταστολὴ τῆς Ἐπαναστάσεως.

Ὅσοις ἡ Ἐπανάστασις τῆς Ἡπειροθεσσαλίας συνέλεξε στὴ συνθήκῃ τοῦ Βερβιλίου καὶ τὴν προσάρτησιν τῆς Θεσσαλίας καὶ τοῦ τμήματος τῆς Ἄρτας στὴν Ἑλλάδα τὸ 1881.

ΑΠΟ ΤΗ ΜΟΥΣΙΚΗ ΚΙΝΗΣΗ ΣΤΑ ΓΙΑΝΝΕΝΑ ΣΤΑ 1925

ΤΟΥ ΜΙΧ. Κ. ΠΕΤΡΟΧΕΙΛΟΥ

Δέν πιστεύω νάχουν άρκετά γραφεί για τή μουσική κίνηση τών 'Ιωαννίνων στή δεκαετία του 1923—34. Προερχόμενος άπό τήν παλιά 'Ελλάδα πού τά κορίτσια είχαν για προσόν τό νά παίζουν πιάνο περνώντας τότε άπό τούς δρόμους τους, δέν είχα άκούσει άκόμη κι' άπ' όσους έκατοικόνταν άπό τούς εύπορώτερους νά θγαίνει κάτι άπό τά πλήκτρα του.

Όστόσο έπληροφορήθηκα ότι στο παλιό ιδιωτικά Λύκειο 'Αράπη είχαν διδαχθή άρκετές μαθήτριες. (Λάππα, Βασιλάκη, Λεβή) πιάνο, ένώ μέ τή δασκάλα Μερόπη Φίλιου διεδόθη κατόπιν περισσότερο στα κορίτσια και τών όχι πλουσιώτερων οικογενειών.

Στή μουσική ζωή τής πόλης μεγάλη θέση είχαν οι λαϊκοί οργανοπαίχτες χρησιμοποιούμενο σιγά - σιγά και τó γραμμόφωνο (όχι οι λατέρνες) πού έλάνσαρε τó 'Αθηναϊκό τραγούδι σε μάς τούς νέους. Καθώς τó σπίτι μου ήταν στήν όδό 'Αγίας Μαρίας οι διάφοροι πού γλεντούσαν μέ τά άμάξια στα πολύ ξημερώματα περνούσαν τραγουδώντας τó «ξύπνα άφέντη», ή τó «Κι' έγώ πάω στα Γιάννινα» πού και σήμερα οι σκοποί και τά λόγια τους μου προξενούν δυνατή νοσταλγία.

Η πρώτη προσπάθεια για τή μου-

σική καλλιέργεια του μέρους χρονολογείται άπό τó 1908 πού στο 'Όρφανοτροφείο άρρένων, ιδρύθηκε όρχήστρα πνευστών και κρουστών όργάνων, πού τά τής μαθήσεως και λειτουργίας της είχαν τεθεί υπό τή διεύθυνση του άπό τήν "Αρτα άρχιμουσικού 'Αλέξανδρου Λαλάκου. 'Αργότερα στα 1915 είχε σχηματίσει μπάντα και ή Ζωσιμαία Σχολή ένώ στα 1917 συνεστήθηκε άπό τó σύλλογο «Αί Μοῦσαι» ή φιλαρμονική του μέ άρχιμουσικό τόν 'Ιωάννη Στεριώτη και στα χρόνια πού άναφέρομαι τó Νικόλαο Μαργαρίτη, ό όποίος παιδί ήταν τρόφιμος του 'Όρφανοτροφείου και τόν είχα ένα διάστημα δάσκαλό μου στο φλάουτο, τó όποίο δέν συνέχισα νά τó διδαχθώ. 'Επίκουρος τής κίνησης ήλθε και ή Στρατιωτική μπάντα μέ όνομαστους έπικεφαλής της μουσικούς (Δασκαλάκη, Σωζόπουλο, Καστέλλη) άκριβώς κατά τή δεκαετία μου. Τó Διοικητικό συμβούλιο τής κινήσεως αὐτής άποτελοῦσαν, οι Σπυρίδων Ντάκαρης, δικηγόρος Σωτήρης Συρμακέσης και ό Μουσικός κι' όργανοποιός Καλύβας.

Παράλληλα τó 1924 έφανίσθηκε στον κήπο του «Γιαλί Καφενέ» και ή μανδολινάτα τής πόλης άπό τó δάσκαλο Καλύβα και τούς φίλους μου Μίχο Μίνο, 'Ιωάννη Πουτέτση, Γεώργ. Πουτέτση, Πάνο Μαρνέλη,

Ἄλεκο Τσουκανέλη καθώς και τοὺς Μιχ. Παπλωματᾶ, Ἀπόστολο Παπαζήση, Κ. Φερούκα, Παῦλο Βράσκο, πατέρα τοῦ σημερινοῦ βιολονίστα, και ἄλλοι.

Φιλόμουσοι ἐστάθηκαν κι' ἀπ' τοὺς Ἰσραηλίτες οἱ ἀδελφοὶ Δεχορόπουλοι κι' ὁ Ἀτᾶς. Ἀπὸ δὲ τὰ Γιάννινα εἶχε περάσει κι' ὁ Κερκυραῖος βιρτυόζος τοῦ βιολιοῦ Νικολάβουρας.

Μαθήματα γενικὰ, ἀλλὰ και στὰ Σχολεῖα μας, παραδίδονταν ἀπὸ τὸ δάσκαλο πὺ μᾶς ἐδίδασκε ὅπως τὰ εἶχε τονίσει ὁ συνθέτης Σακελλαρίδης.

Ἀπ' τὰ Γιάννενα ἐπέρασαν και ἄλλοι Μουσικοὶ, ὅπως οἱ Ἀρώνης τοῦ Διδασκαλικοῦ Οἰκοτροφείου, Ἀθατάγγελος τοῦ πιάνου, καθώς και ὅμιλοι 2—4 μουσικῶν πὺ καλοῦσε τὸ ὑπαίθριο κέντρο «Αὔρα» ἐκλαϊκεύοντας θὰ ἔλεγα τὶς ξένες κοπὰ τὸ πλεῖστο ὀπερέττες, ἐνῶ οἱ φιλαρμονικὲς τῶν πνευστῶν πὺ ἀναφέραμε ἐπαιάνιζαν τὰ Κυριακάτικα ἀπογεύματα Οὐβερτοῦρες κι' ἄλλα ποικίλα κομμάτια συνήθως κλασικῆς μουσικῆς στὴν Ἐπάνω Πλατεῖα.

Μικρὴ κι' ἐλίγη κίνηση, πὺ ἴσως νὰ ἐκκόλαψε ἀργότερα και τὸ διάσημό μας σολιστ τοῦ βιολιοῦ Τάστη Ἀποστολίδη.

Τέλος θυμίζουμε πὺς στὶς ἄλλες Ἡπειρωτικὲς πόλεις ἢ σχετικὴ προετοιμασία γιὰ τὴ μουσικὴ κίνησή τους, τῆς μὲν Πρέβεζας ἀρχίζει ἀπὸ τὸ 1912, πὺ ὁ Λευκαδίτης Δημήτριος Βαλαμόντης τῆ ἀρωγῆ τοῦ

Κ. Καρόμπεη, εἶχε συστήσει μανδολινάτα πὺ παρουσιάζετο δημόσια, τὸ δὲ 1920 ἐδημιουργήθηκε ἡ Φιλαρμονικὴ τῆς «Ὀρφεύς», πὺ ἐλειτούργησε ἐπὶ μακρὸ διάστημα ὑπὸ τὸν ἀρχιμουσικὸ Δημήτριο Ἀρώνη (θυμούμενοι ἐδῶ και τοὺς στίχους τοῦ Καρυωτάκη στὸ «Πρέβεζα» του).

Τῆ Κυριακῆ θ' ἀκούσουμε τὴ μπάβτα...

Τῆς δὲ Ἄρτας ἀπὸ τὸ 1898 πὺ ἀπὸ τὸ σύλλογο «Σκουφᾶ» ἰδρύθηκε ἡ Φιλαρμονικὴ τῆς μὲ δύναμη 40 ἐκτελεστῶν ὑπὸ τὸν ἀρχιμουσικὸ Νικόλαο Παναγόπουλο, πὺ διέκοψε ὅμως τὶς ἐργασίες τῆς ἀπὸ τὸ 1921 ἕως τὸ 1923 πὺ κι' ἐπανασυνεστήθηκε. Προσθέτουμε, ὅτι στὴν Ἱερατικὴ Σχολῆ τῆς ὁ καθηγητῆς Δημόπουλος ἐδίδασκε Βυζαντινὴ μουσικὴ σὲ εἰδικὰ μαθήματα.

Ἐπίσης ὁ ἀνωτέρ ἀναφερθεὶς Δ. Ἀρώνης (1882—1946) Κερκυραῖος ἀρχιμουσικός, στὶς Φιλιάτες εἶχε ἰδρύσει στὸ οἰκοτροφεῖο τῆς ὀρχήστρα και ἐδίδασκε στοὺς ἰδιῶτες βιολί, μαντολίνο και κιθάρα.

Τὰ θέματα τῆς Μουσικῆς προόδου ὅλης τῆς Ἡπείρου ὑπῆρξαν ὀμολογουμένως ἔτσι σταθερά.

Ἀλλὰ και μιὰ παρατήρηση. Οἱ ὀργανοπαῖκτες πλάγι στὴ ξετρελλαχτή τους «Καραγκούνα» ἐλαϊκοποίησαν και τὸ περίφημο τραγούδι «Μπαγιαντέρα» τῆς ὀπερέττας τοῦ Κάλμαν πὺ χαλοῦσε κόσμο σὰν νᾶταν ἀπὸ τὰ δημῶδη. Καμμιά κατὰκριση γι' αὐτό. Μιὰ διαίσθησή τους ἀπλῶς ὅτι ταίριαζαν.

ΓΙΑΝΝΙΝΑ 'Η ΓΙΑΝΝΕΝΑ;

ΣΗΜ. Α. Χ. Μ.

Ἀπὸ τίς στίλβες τοῦ «Πρωϊνοῦ Λόγου» τῶν Ἰωαννίνων ἀναπτύχθηκε συζήτηση γύρω ἀπὸ τὴν ὀνομασία τῆς πόλης. Ἀξιζοῦν ἢ μεταφορὰ τῆς στίς δικές μας γιατί διαβάζονται ἀπὸ τοὺς ἀποδήμους Ἑπειρωτῆς, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ Ἀθηναίους ὄλων τῶν ἑλληνικῶν διαμερισμάτων, πού ἐπιστρέφονται τὴν ἄλλοτε πράσυνη Ἑπειρωτικὴ πρωτεύουσα.

Ἡ συζήτηση διεξάγεται ἐν ὀνόματι τῶν «σιωστῶν ἑλληνικῶν». Ἀλλὰ τί εἶναι σιωστό; Μπορεῖ μιὰ ἄδύνατη γ ε ν ι κ ῆ ἢ ὅπως εἶναι ἢ τῶν Γ ι α ν ν ἑ ν ω ν νὰ καταργήσῃ μιὰ ὀνομαστικὴ τὰ Γ ι ἄ ν ν ε ν α πού, εἶναι δὲν εἶναι σιωστό, λέγεται ἀπὸ τὸ Λαὸ μας, ὅπως ἀποδεικνύεται ἀπὸ τὰ πάρα κάτω; Ἡ συνήθεια εἶναι νόμος.

Λέμε ἢ φ ω τ ι ἄ, ἀλλὰ δὲν κάνομε ποτὲ γενικὴ πληθυντικῶν τῶν φ ω τ ι ῶ ν. Πάμε ἀπὸ ἄλλες ἀτέλειωτες ἀτραπούς τῆς ἑλληνικῆς γλώσσας γιὰ νὰ ἐπιστημάνουμε τὴ γενικὴ.

Γράφομε τὰ σλαβόβλητα Ἄ ρ ἄ γ ω β α, ἀλλὰ καὶ Βελιάγορο, καὶ Λιμπόγορο καὶ Τούρναρο κ.τ.λ. ὅπως τὰ καθιέρωσε ἢ δύνامي τῆς συνήθειας. Τί εἶναι σιωστό;

Μὰ ὅλα, ἀφ' ὅπου τὰ ἔχει συνθίσει ἢ γλώσσα καὶ τὸ μάτι.

Ἡ ἄποψη τοῦ κ. Λ. Τσαούση

Πρὶν ἀπὸ ἑβδομήντα χρόνια περίπου ὁ Χρῆστος Χρηστοβασιλῆς ἔ-

γραφε στὴ διηγηματογράφου Κατίνα Παππᾶ: «Δὲ σὲ χωνεύω γιατί γράφεις Γιάννενα κι' ὄχι Γιάννινα (μὲ ι), πού εἶναι τὸ σωστό».

Σήμερα δὲ θέλω νὰ πῶ τί θάγραφε ἢ τί θάλεγε ὁ πατριδολάτρης ἑκεῖνος δικός μας συγγραφέας, ἂν ζοῦσε καὶ διάβαζε σὲ γραπτὰ μας τὸ ὄνομα τῆς πόλης μας ὡς Γιάννενα (μὲ ε). Καὶ δὲ θέλω, γιατί ἢ γνώμη του δὲν ἦταν μόνο καίρια καὶ οὐσιαστικὴ πάνω στὰ ζητήματα πού ἀντιμετώπιζε· ἀλλὰ καὶ διατυπωνόταν — ἀπ' τὸν ἴδιο — μὲ τρόπο πολὺ ἔντονο· κάποτε καὶ σκληρό.

Γι' αὐτὸ διατυπώνω μόνο τίς δικές μου σκέψεις:

Πολὺ καλὰ λοιπὸν Γιάννενα, ἀφοῦ τό θέλομε. (Διάβασα καὶ σὲ μιὰ ἐπιστολὴ τῆς ΕΗΜ, στὴν «Καθημερινή», αὐτὴ τῆ γραφῆ).

Πῶς θὰ ποῦμε ὅμως τὴ γενικὴ τους· τῶν Γιαννένων; Πῶς θὰ ποῦμε τοὺς κατοίκους, τὴν τέχνη τους, τὴν παράδοση· Γιαννεῶτες καὶ Γιαννεώτισσες — Γιαννεώτικη; Δὲν γίνεται.

Ἔτσι θὰ ὑποχρεωθοῦμε νὰ διδάξομε στὰ παιδιὰ μας πῶς τὰ Γιάννενα στὴ γενικὴ κάνομε τῶν Γιαννίνων. Καὶ πῶς οἱ ἄνθρωποι πού κατοικοῦν σ' αὐτὰ λέγονται καὶ γράφονται Γιαννιώτες· κι' ὄχι Γιαννεῶτες.

Ἔδῳ ἄς μοῦ ἐπιτραπῆ νὰ πῶ

ΗΠΕΙΡΟΣ ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΜΕΝΗ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΤΕΥΧΟΥΣ 137 ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΚΟ ΑΡΧΕΙΟ ΦΙΛΙΠ. Π. ΓΙΩΒΑΝΝΗ

Προπολεμική μορφή τῆς "Ανω Πλατείας.

Μεταπολεμική ἄποψη τῆς "Ανω Πλατείας.

(Φωτο Σ. Γ.)

Άνω Πλατεία 1967.
(Πόστ καρτ. Άφρων Λυγούρα)

Κάτω πλατεία τα πρώτα χρόνια μετά την απελευθέρωση.
(Φωτο - Γ. Δημητριάδη)

Οίκημα VIII Μεραρχίας. — Τὸ Ὁρολόγι.

Ἀριστερὰ τὸ Οἶκημα τῆς VIII Μεραρχίας. — Δεξιὰ Στρατῶνες.

Κάτω πλατεία στὴν δεκαετία τοῦ '50.

(ἔκδοση Σ. Γ.)

Δεκαετία τοῦ '50... Πεζοί, ὁ τροχονόμος, ἡ εἴσοδος στὰ
Λιθαρίτσια...

(ἔκδοση Σ. Γ.)

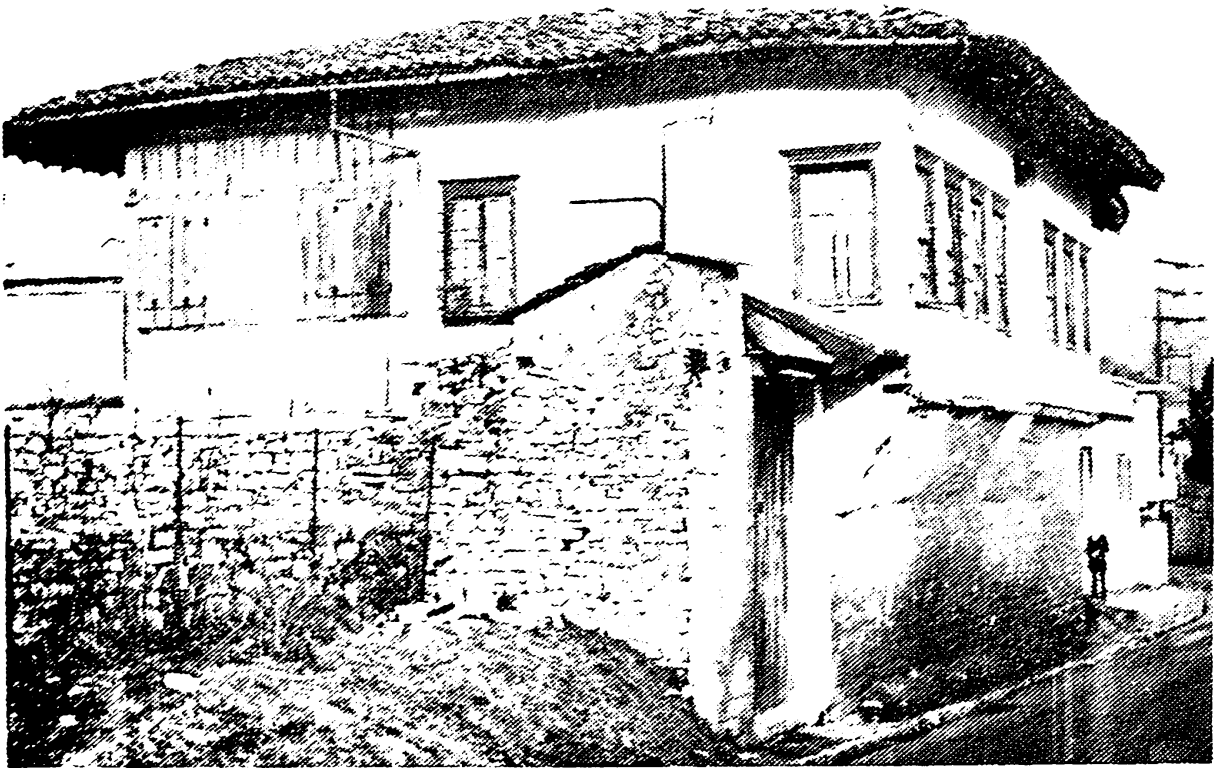

Δεκαετία '50. Ό κήπος τής πλατείας.

Στήν όδό Σαμουήλ.

Στην οδό Σαμουήλ (κατεδαφίστηκε - μακέτα, θυμάμαι, έχει κάνει, ο τότε καθηγητής μου στο Γυμνάσιο, καλλιτέχνης Π. Βρέλης).

Γωνία Ἀρχιμανδρείου καὶ Ἀγ. Αἰκατερίνης (κατεδαφίστηκε).

Ὁ φούρνος τοῦ Σαρρέα (κατεδαφίστηκε)

Ἡ ὁδὸς Βαλαωρίτου στὰ τελευταῖα της (ὁ παγοπώλης δὲν ὑ-
πάρχει πιά - με τὸ κάρο του -, αὐτοκίνητα ὑπάρχουν στὶς δυὸ
πλευρὲς τοῦ δρόμου, τὸ ἀστικὸ Μανωλιάσης - Βηλαρᾶ θεωρεῖ-
ται πλέον ξεπερασμένο καὶ πρόσφατα κατεδαφίστηκε καὶ τὸ σπι-
τι τοῦ Φερούκα (ἀριστερά).

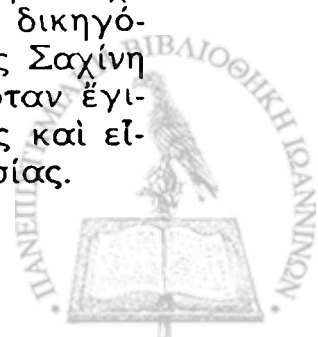
«Στά χρόνια 1878—1881 ἡ Ἡπειρος καὶ τὰ Γιάννινα θαυκα-
λίζονται μὲ τὸ ὄνειρο τῆς Βερολινείου γραμμῆς, ἀλλὰ ξαναγυρί-
ζουν στὴν πραγματικότητα καὶ δυσφοροῦν βλέποντας στὰ Γιάν-
νινα νὰ ἰδρύνεται Ἑλληνικὴ Εὐαγγελικὴ Ἐκκλησία ἀπὸ ὀλίγους
ποῦ ἄφησαν τὴν Ὀρθοδοξία...

...Στὰ Γιάννινα ἰδρύνεται καὶ Φραγκοκκλησιά γιὰ
τοὺς ὀλίγους παπικοὺς Ἴταλούς, οἱ ὁποῖοι ἀπὸ τὸ 1900 ἰδρύνουν
μέσα στὰ Γιάννινα καὶ προπαγανδιστικὴ σχολὴ (σιδηρουργεῖον,
ξυλουργεῖον, ὠρολογοποιεῖον) καὶ παρέχουν δωρεὰν τροφὴν καὶ
μερικοὶ γελιοῦνται καὶ πηγαίνουν».

Γ. Α. Οἰκονόμου: «Ἀπὸ τὴν Χριστιανικὴ Ἱστορία τῆς
Ἡπείρου». — Ἡπειρωτικὴ Ἔστια 1952.

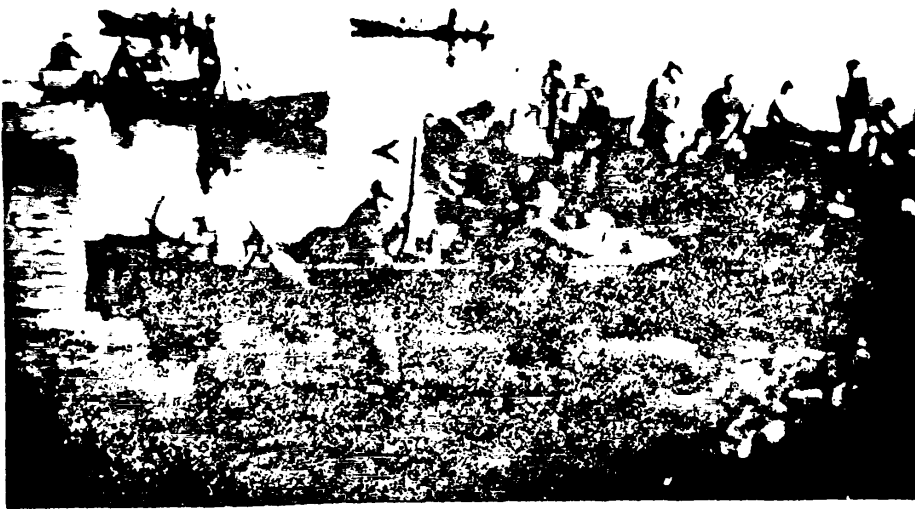

Ἡ Φραγκοκκλησιά στὴν ὁδὸ Τσακάλωφ. Γκρεμίστηκε στὶς
ἀρχές τοῦ 1986 (νόμος γιὰ διατηρητέα!). Τελευταία φορὰ εἶχε
λειτουργήσει στὰ 1968—69 στὴν κηδεῖα τοῦ γείτονά μου δικηγό-
ρου Θεοδ. Μέρτζου. Δίπλα ἐκεῖ πού εἶναι σήμερα ἡ ὁδὸς Σαχίνη
καὶ σπίτια, ἦταν ὁ Μπαχτσές τῆς κυρὰ Φθαλίας, ὅπου ὅταν ἔγι-
νε ἡ διάνοιξη τοῦ δρόμου βρέθηκαν κόκκαλα καὶ πλάκες καὶ εἴ-
παν πὼς ἦταν τὸ νεκροταφεῖο τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας.

1956 Κυνηγετικός σύλλογος Ίωαννίνων. Κυνή-
γι και «κλείσμα» στη Λίμνη. Τόπος έκκίνησης ό "Άγιος Νικόλαος
Ίοπάνων. Φωτογραφίες ίατρού Πάνου Γιωθάλλη.

Κυριακή μετά τὰ Θεοφάνεια κατέβαιναν οί κυνηγοί στη Λίμνη για
κυνήγι, για να βάλουν τὰ «σίδερα», «για τὸ καλό».

1956 Κυνηγετικός σύλλογος Ίωαννίνων. Κυνή-
είσμα» στη Λίμνη. Τόπος έκκίνησης ό "Άγιος Νικόλαος
Ίοπάνων. Φωτογραφίες ίατρού Πάνου Γιωθάλλη.

πώς από κάτι τέτοιες «έπινοήσεις» δυσκολεύεται ή γλώσσα μας και έμποδίζεται ή Παιδεία μας. Άλλά και πέρα απ' αυτά:

Πρὶν λίγα χρόνια τύχαινε, στὰ γύρω απ' τὴν πόλη χωριά τοῦ κάμπου, νὰ σοῦ ποῦν, γιὰ κάποιον ποὺ ἀναζητοῦσες, πὼς «πάει» στὰ (Ι)άννα».

Ἐκεῖνο τὸ (Ι)άννα δὲν ἦταν παρὰ τὸ Ἰωάννινα, συγκομένο καὶ παραφθαρμένο (Ἰωάννινα — Ἰωάννα — (Ι)άννα). Πρῶγμα ποὺ ἀποδειχνεὶ ὅτι τὸ σημερινὸ ὄνομα τῆς πόλης προέρχεται απ' τὸ Ἰωάννινα καὶ πρέπει νὰ γράφεται μὲ ι, Γιάννινα. Καὶ ὄχι μὲ ε, Γιάννενα.

«Πρωῖνὸς Λόγος» 24.11.87

Ἔποψη Χρ. Χρηστοβασιίδη

ΠΑΪΡΝΟΝΤΑΣ ἀφορμὴ ἀπὸ τὴν ἄποψη τοῦ κ. Λ. Τσαούση, ποὺ δημοσιεύτηκε στὸν «Π. Λ.», σχετικὰ μὲ τὸ «Γιάννινα ἢ Γιάννενα», ποὺ δὲν δέχονταν ὁ πατέρας μου σὰν σωστὸ, θὰ εἶχα νὰ προσθέσω κι ἓνα ἀπόσπασμα ἀπὸ τὴν ἀλληλογραφία του μὲ τὸν φυσιοδίφη καὶ ἀθηναϊολάτρη φίλτατό του φίλο Δημ. Καμπούρογλου. Τοῦ γράφει λοιπόν: «Μαλώνομε γιὰ τὰ «Γιάννινά» μου. Ὁ Ἑπειρωτικὸς λαός, ὁ μόνος κατάλληλος κι ἀρμόδιος νὰ λύσῃ τὸ ζήτημα, λέει «Γιάννινα» κι ὄχι «Γιάννενα». Σοῦ τὸ ξανάειπα: Γιάννινα ἐδῶ λέμε τὴ γυναῖκα τοῦ Γιάννη».

Αὐτὸ νομίζω φτάνει!

ΑΝΘΟΥΛΑ ΧΡΗΣΤΟΒΑΣΙΛΗ —
ΚΑΤΣΙΛΑ

Ἔποψη Σαλαμάγκα ὅπως τὴ μεταφέρει ὁ Κώστας Τέκτων

Κύριε Διευθυντά:

Διάβασα στὸ φύλλο τῆς 24.11.87 τοῦ «Πρωῖνου Λόγου» τὴν ἐπιστολὴ τοῦ κ. Λεωνίδα Τσαούση συνταξιούχου δασκάλου καὶ στὴν ἴδια θέση καὶ τὴν ἄποψη τοῦ «Πρωῖνου Λόγου» γιὰ τὴν γραφὴ τῆς ὀνομασίας τῆς πόλεώς μας στὴν ὀμιλουμένη νεοελληνικὴ γλώσσα «Γιάννινα ἢ Γιάννενα» καὶ ποιά εἶναι ἡ ὀρθὴ γραφὴ.

Οἱ δύο αὐτοὶ λεκτικοὶ τύποι παρουσιάζονται σὰν ἀμφιλεγόμενοι ἀπὸ τοὺς γράφοντας καὶ τὶς ἔφημερίδες.

Ἐπιθυμῶ νὰ συμπληρώσω τὶς δύο διατυπωθεῖσες ἀπόψεις, ὄχι τόσο μὲ τὴν ἰδική μου ἄποψη, ποὺ εἶναι σύμφωνη μὲ τὴν τοῦ κ. Τσαούση, ἀλλὰ μὲ τὴν ἄποψη τοῦ ἀειμνήστου Γιαννιώτη ιστοριοδίφη καὶ λογοτέχνη Δημητρίου Σαλαμάγκα ὁ ὁποῖος στὰ «Ἄπαντά του — Τόμος 2 — «Ἱστοριοδιφικά» — τίτλος «Γιαννιώτικα Σύμμεικτα» σελὶς 6 γράφει καὶ ἡ γραφὴ αὐτὴ πιστεύω ὅτι θαρρύνει στὴν πλάστιγγα τοῦ ἀμφιλεγόμενου:

«ΓΙΑΝΝΕΝΑ ἢ ΓΙΑΝΝΙΝΑ;»

Ὁ Ἄθαν. Χ. Παπαχαρίσης, σὲ ἀνατύπωση ἐργασίας του, δημοσιευομένης στὸν «Πλάτων» 1951, γράφει τὰ ἑξῆς, σχετικὰ μὲ τὴν ὀρθὴ ὀνομασία τῆς πόλης μας.

«Ὁ τύπος Γιάννινα, χρησιμοποιεῖται εἰς τὴν Ἑπειρον καὶ, ὅπως βλέπω προχείρως εἰς τὰς «Ἐκλογάς» τοῦ Ν. Πολίτου, συναντᾶται

καί εις δημοτικά τραγούδια.

«Ὅλαις στήν Ἄρτα πέρασαν στά Γιάννινα τίς πάνε» (Ν. Πολ. Ἐκλ. 7, 2). «Δέν εἶν' ἐδῶ τὰ Γιάννινα» (ἔνθ. ἀν. 65, 16).

»Εἰς τὰς ἰδίας ὁμῶς «Ἐκλογάς», εὐρίσκεται κι ὁ ἄλλος τύπος, Γιάννενα.

«Τ' ἀκούσατε τί γίνηκε στά Γιάννενα στή λίμνη» (ἔνθ. ἀνωτ. 6, 1). «Σέ κλαῖν τὰ Γιάννενα, κλαῖνε τήν ὠμορφιά σου» (ἔνθ. ἀνωτ. 6, 34). «Καί στά καϋμένα Γιάννενα μαῦρο, παχὺ σκοτάδι» (ἔνθ. ἀνωτ. 19, 2). «Ἡ μάνα μου ἀπ' τὰ Γιάννενα» (ἔνθ. ἀνωτ. 87, 33).

»Ἀλλά κοντά εἰς τήν ὀνομαστικήν καί αἰτιατικήν Γιάννινα, ὑπάρχει καί ἡ Γενική Γιαννίνου (στόν κάμπο του Γιαννίνου) ὅπως καί τοῦ Σαλώνου ἀπό τὰ Σάλωνα καί τοῦ Γρεβενοῦ ἀπό τὰ Γρεβενά (ἔσεῖς θουνά του Γρεβενοῦ καί πεῦκα του Μετσόβου). Αὕτη δέ ἀκριβῶς ἡ γενική τοῦ Γιαννίνου, ὑποδεικνύει ὅτι, ὁ γνήσιος τύπος εἶναι Γιάννινα καί οὐχί Γιάννενα.

Πληροφορῶ μέ τήν εὐκαιρία τὸν κ. Παπαχαρίση, ὅτι ἐμεῖς οἱ παλαιότεροι Γιαννιώτες καί οἱ πρόγονοί μας, ποτέ στήν ὀμιλία μας δέν λέγαμε Γιάννενα.

Οἱ Ἄλθανόφωνοι τῆς Τσιαμουριάς καί Βόρειας Ἡπείρου, ὅπως κι οἱ Ἀρβανίτες, μεταχειρίζονται ἐπίσης τὸν ὀρθὸν τύπον Γιάννινα:

— «Γκά γιέ τύ; Ἰ Γκά Γιαννίνα» (Ποῦθε εἶσαι;)

— Ἀπὸ τὰ Γιάννινα, ἔλεγε ὁ ἄλθανόφωνος κάτοικος τῆς πόλης μας.

«Γιάννινα ζέζα Γιαννίνα

Γιάννινα τε ράπι φάλε
Γιά, ο Γιάννινο ε ζέζα Γιάννινο
Βιν μουζίκα ντοῦκε κιάρ».

(Γιάννινα μαῦρα Γιάννινα
Γιάννινα στόν πλάτανο προσκύνει
Γιά ὦ! Γιάννινα καί μαῦρα Γιάννινα)

ἔρχονται μουσικές κλαίγοντας)
τραγουδοῦσε ὁ Ἄλθανόφωνος.

Στοῦ Γιαννίν', λέει ὁ καμπίσιος χωρικός τῆς περιοχῆς τῆς πόλης μας.

Τὸ ἀνοιχτὸ ἐκεῖνο ἔψιλον τῆς ξενότροπης προφορᾶς Γιάννενα, εἶναι ἐντελῶς ξένο πρὸς τὸ διαλεκτικὸν τόνον τῆς παλιᾶς γιαννιώτικης προφορᾶς καί τήν ἰδιάζουσα ὑφή της. Ἀκόμα καί τῆ γυναῖκα τοῦ Γιάννη, ὁ παλιὸς Γιαννιώτης, δέν τῆ λέει Γιάννενα ἀλλὰ Γιάννινα.

Ἄλλὰ καί στή γενική, δέ λέμε ποτέ Γιάννενων ἢ Γιαννένων, ἀλλὰ π ἄ ν τ ο τ ε Γιαννίνων (ἢ, τὸ ὀρθότερο Γιάννινων)».

Εὐχαριστῶ γιὰ τήν φιλοξενία.

Ἰωάννινα 25.11.1987

ΚΩΣΤΑΣ ΤΕΚΤΩΝ

Ἡ θέσις τοῦ «ΠΡ. ΛΟΓΟΥ»

Ἐν τῷ «Πρωϊνὸς Λόγος» χρησιμοποιεῖ τὸν τύπον ΓΙΑΝΝΕΝΑ, τὸν ὁποῖον θεωροῦν σωστὸ πολλοὶ γλωσσολόγοι καί ἄνθρωποι τῶν γραμμάτων. Ὁ γνωστὸς συγγραφέας καί δημοσιογράφος Θ. Καρζῆς λ.χ. γράφει στὸ βιβλίον του «Τὰ σωστὰ ἑλληνικά», ποὺ κυκλοφόρησε πρόσφατα:

«Τὸ καθαρευουσιάνικον τοπωνύμιον Ἰωάννινα λέγεται στή νεοελ-

ληνική Γιά ν ν ε ν α' (καί ὄχι «Γιά ν ν ι ν α», ὅπως τὸ θέλουν μερικοί, παρασυρμένοι ἴσως ἀπὸ τὸ ἔθνικό του Γίαν ν ι ὠ τ η ς). Ὅμως, ἐπειδὴ ἡ γενική του ἐμφανίζεται ἐξαιρετικὰ προβληματική, μιὰ καὶ ὁ τύπος «τῶν Γιάννενων» ἀποκρούεται ἀπὸ τὸ γλωσσικὸ αἴσθημα καὶ εἶναι ἀδόκιμος, μοιραῖα θὰ διατηρηθεῖ παράλληλα καὶ ὁ παλιὸς τύπος, γιὰ χρῆση ὅπου εἶναι ἀνάγκη (ὅπως: Δ ἦ μ ο ς Ἴ ω α ν ν ῖ ν ω ν, λ ῖ μ ν η Ἴ ω α ν ν ῖ ν ω ν, Π. α ν ε π ι σ τ ῆ μ ι ο Ἴ ω α ν ν ῖ ν ω ν).

Πέρα ὅμως ἀπ' τὸ τί ὑποστηρίζουν οἱ εἰδικοί, προτιμοῦμε τὸ ΓΙΑΝΝΕΝΑ, ἐπειδὴ νεοελληνική σημαίνει νὰ γράφουμε ὅπως μιλάμε. Πράγματι, ὅλοι στὸν προφορικὸ λόγο λένε «Γιάννενα», ἀκόμη κι ἐκεῖνοι ποὺ γράφουν «Γιάννινα».

Ὅπως ἐπίσης ὅλοι λένε «τῶν Ἰωαννίνων» καὶ ὄχι Γιαννένων ἢ Γιαννίνων. Τὸ τελευταῖο τὸ ἀκοῦμε μόνο τὰ τελευταῖα χρόνια ἀπὸ ὀρισμένους («Ἐργατικὸ Κέντρο Γιαννίνων»), ὅπως ἀκοῦμε τὸν Ἰούλιο νὰ γίνεται... Ἰούνης καὶ Γιούνης. Ὁ λαὸς δὲν χρησιμοποιοῦσε ὅμως ποτὲ αὐτὲς τὶς λέξεις. Μπορεῖ νὰ ἔλεγε «Μάης, Μάρτης» κλπ., ἀλλὰ ποτὲ «Ἰούνης» καὶ «Ἰούλης».

Ὅσο γιὰ τὸ «Γιάννινα» δὲν πρέπει ἴσως νὰ θεωρεῖται λάθος, ἀφοῦ ἐξηγεῖται ἐτυμολογικὰ καὶ χρησιμοποιεῖται ἀπὸ ἀρκετοὺς, οὔτε θλάπτει νὰ ὑπάρχουν δύο τύποι (μὲ καὶ μὲ ι)· Ἄλλωστε πολλές ἑλληνικὲς λέξεις γράφονται μὲ δύο διαφορετικοὺς τρόπους.

«ΠΡΩΤΟΝΟΣ ΛΟΓΟΣ» 26.11.87

ΑΠΟΨΗ ΑΛ. Χ. ΜΑΜΜΟΠΟΥΛΟΥ

Ἡ ἀποψή μας εἰπώθηκε στὴν εἰσαγωγή. Καὶ αὐτὸ θγαίνει ἀπὸ τὶς τεκμηριώσεις, ποὺ ἀναφέρει ὁ Ἄθ. Παπαχαρίσης, ποὺ τὶς παίρνει ἀπὸ τὸν Νικόλ. Πολίτη, ποὺ τὶς ἔχει ἀπὸ τὸ Δημοτικὸ τραγούδι.

Μὲ τὴν εὐκαιρία θέλω καὶ νὰ διορθώσω καὶ νὰ σχολιάσω τὸ δημοτικὸ τραγούδι, ποὺ ἀναφέρει ὁ ἀείμνηστος Σαλαμάγκας, τὸ τραγούδι τῶν ἀλθανοφώνων, ὅπως τοῦ τὸ εἶπαν στὰ Γιάννινα ἢ Γιάννενα καὶ ποὺ εἶναι λαυθασμένο καὶ στὸ ἀρβανίτικο κείμενο καὶ στὴ μετάφρασή του.

Μιὰ ποὺ γράφονται ἄς μείνουν, νομίζω, τὰ «σωστά». Κατὰ τὴν ὀρθὴ ἔκφορά, γιὰ τοὺς φίλους τῆς λεπτομέρειας καὶ τῆς ἀκριβολογίας ἢ διατύπωση τοῦ τραγουδιοῦ ἔχει ὡς ἐξῆς: Διευκρινίζομε ὅτι στ' Ἀρβανίτικα τὸ τοπωνύμιο Γιά ν ν ι ν α δὲν εἶναι γένους οὐδετέρου, ἀλλὰ θηλυκοῦ καὶ στὸν ἐνικὸ ἀριθμὸ. Σὰν νὰ λέγαμε ἢ Γιαννίνα, ἢ Λάρισα, ἢ Λαμία.

Γιαννίνε ε ζέζα Γιαννίνε (το τελικό ε κλειστό)

Γιαννίνε τὲ ράπι φάλιου

Γιά, Γιαννίνε ε ζέζα Γιαννίνε

Byèn μουζικά ντού-κε κιάρε.

Καὶ ἡ μετάφραση:

Γιάννινα μαῦρα (ἄθλια, δυστυχημένα) Γιάννινα

Γιάννινα προσκυνῆστε στὸν Πλάτανο

Γιάννινα μαῦρα (ἄθλια, δυστυχημένα) Γιάννινα

"Ερχεται ή μουσική κλαίγοντας (ή γνωστή Ήπειρωτική όρχήστρα (τακίμι) μοιρολογώντας).

Στό άλθωνικό κείμενο: Στίχος 1ος ε ζ έ ζ α = επίθετο άρσεν. ι ζ ί ο υ = 1) ό μαῦρος στό χρώμα, 2) μεταφορ. ό δύστυχος, ό άθλιος. ε ζ έ ζ α = 1) ή μαύρη, 2) ή άθλια. (Βλ. FJALOR I SHQIPES S'E· SOTME. TIRAN'E· 1984). Ταυτόσημο κι αντίστοιχο στην έλληνική ό ι ζ ύ ς (ή) = άθλιότης, δυστυχία (Ίλιάδα Ν. πόνος και διζύς). Άττικός τύπος ο ι ζ ύ ς (Αισχύλου Άγαμ. 796). Και στά νεοελληνικά τό ψευδώνυμο Μίκης Ζέζας (Παῦλος Μελάς). Μίκης, ύποκοριστικό τών Μελάδων (Μιχαήλ) και Ζέζας = μαῦρος. Μελάς και Μελανιάς = Μέλας. Βλέπε Λέοντ. Μελά. Μιά οικογένεια μία Ιστορία. "Όταν αύτή την έρμηνεία είπα στόν άείμνηστο Φίλιππο Δραγούμη (ό Παῦλος Μελάς είχε πάρει την άδελφή του Ναταλία) δέν τή δέχτηκε. Συμφώνησε όμως όταν δημοσίευσά τον "Υμνο και θρήνο τών Άλθωνοφώνων Ήπειρωτῶν — ή παληκαριά δέν έχει πατρίδα — στόν Μακεδονομάχο (Βλ. Άλεξ. Χ. Μαμμοπούλου). "Ήπειρος. Τόμ. Β' Άθήνα 1964). Τό επίθετο σώζεται και στους μελαμψούς Κριεζήδες.

Στίχος 2ος. Τ έ ρ ά π ι φ ά λ ε (φάλιου τό σωστό = προστακτ. προσκύνα) ράπ — πλάτανος, ράπ—ι = ό πλάτανος, έλλ. ραπίς, ραπίδος = ραβδί. Ίερό δένδρο (Ίλιάδας Β' 305). Θυσία τών Έλλήνων στόν κορμό του πλατάνου τής Αύλιδας πριν άναχωρήσουν για την Τροία. Κατά τον Πausανία ξύλο από τον πλάτανο τής Αύλιδας φυλαγότανε στό

Ναό τής "Αρτεμης στην Αύλίδα. Τέλος τό τρισχιλιόχρονο αύτό δέντρο (3—4000 χρόνια θίου), ό πλάτανος τής Κῶς δοξάζεται ότι είναι άρχαιότερος του Ίπποκράτη, έχει αφήσει κληρονόμους γνωστούς και στά νεώτερα μας χρόνια. (Έκτός τής Κῶς) στό Αίγιο, Μασκουλόρα Άργυρόκαστρο, Λιμπόχοβο, Λεσκοβίκι και ό στοιχειωμένος πλάτανος τών Ίωαννίνων.

Φ ά λ ι ο υ = προσκύνα. Φάλεμ = προσκυνῶ. Έλλην. Φάλης-ητος. Θεός τις οὔ ή λατρεία ώς ή του Πριάπου συνεδέετο προς την του Διονύσου (Άριστοφ. Άχαρν. 263). Φαλλαγωγία = από τους όργιάζοντες προσκυνητές του Διονύσου (Βλέπε LIDDELL και SCOTT).

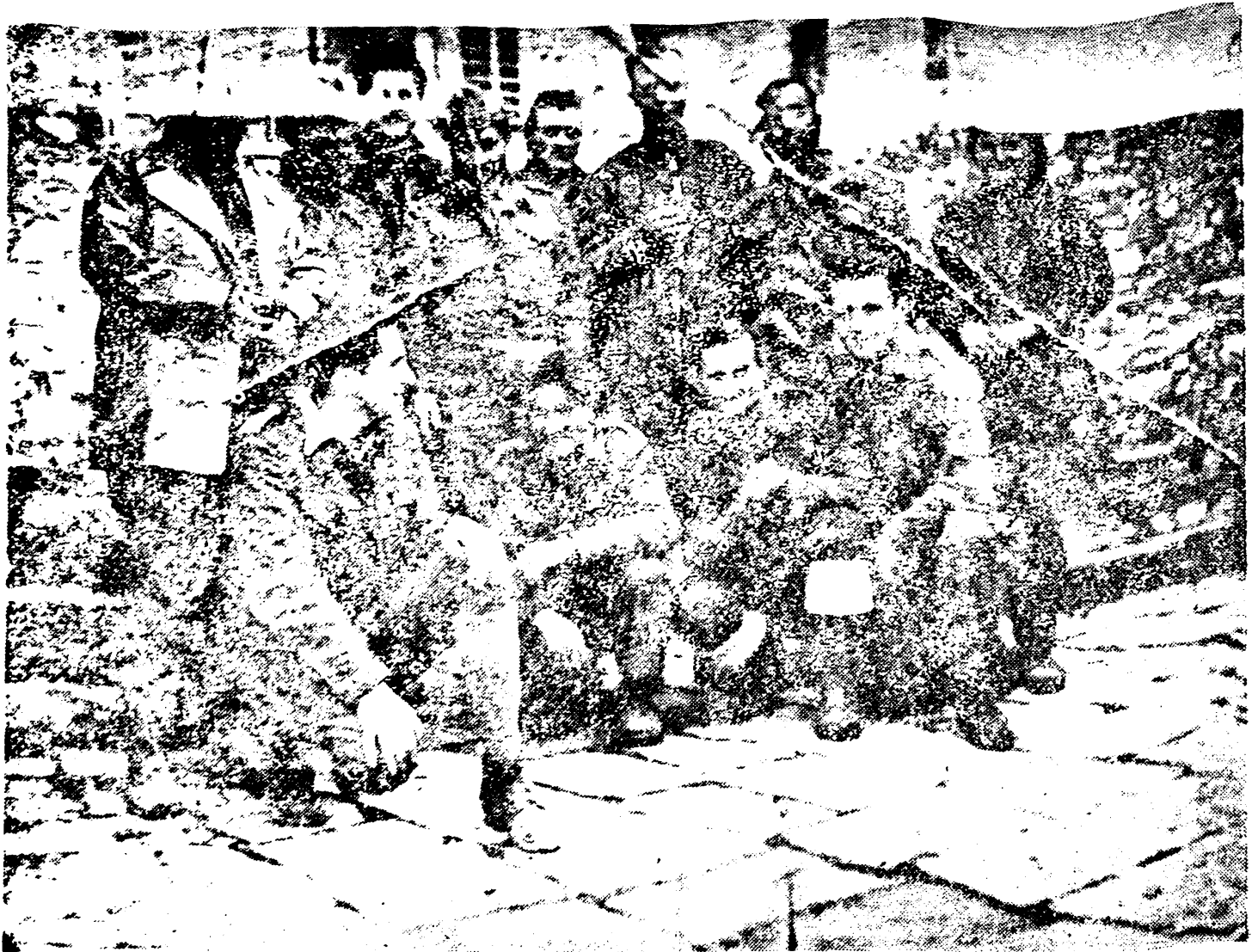
Στίχος 4ος. Βγέν (άντί του έσφαλμένου θίν) = έρχεται, θάμ ε = πήγαμε, θαν έ = πήγαμε. Αισχύλου Πέρσ. 18. ε θ α ν' Θεόκριτ. θ ά μ ε ς (δωρικό) θ ά μ ε.

Τέλος τό Τ υ του διαλόγου (γκά γ ι έ = (έλλ. ει) τυ) θ' πρόσωπο τής προσωπ. άνωθυμίας τό μεταχειρίζονται ή Σαπφώ, ό Έπίχαρμ. ό Πίνδ. ό Θεόκρ.

Αύτά από έναν έ ρ α σ ι τ έ χ ν η —τό δέχομαι και μου τό άπένειμε κι ένας... άρχαιολόγος — σαν συμβολή στη γλωσσολογική έρευνα τής άνάλυσης αυτού του σπαράγματος του δημοτικού τραγουδιού, πού δέν μπορούμε νά έντοπίσουμε χρονολογικά.

Άλλ' έπειδή οι προηγούμενοι «είσήνεγκαν ήμάς εις πειρασμόν», δέν άντέχω νά εισφέρω ένα άκόμα τρα-
(ΣΥΝΕΧΕΙΑ στή σελ. 73)

Σπάνια και μοναδική ύψως φωτογραφία «τραβηγμένη» στο χωριό Λειά - Φιλιππών την 1 Ιανουαρίου 1944. Το χωριό Λειά ήταν έδρα βρετανικής αποστολής — Κωδική ονομασία «Μπό-βιγκτον». Διακρίνονται ο ψηλός που εξέχει τρίτος από τα αριστερά, ο Φίλιπ Νιντ, Άγγλος λοχαγός. Δεξιά του με το καπέλο και το μούσι, ο Ιταλός Στρατηγός Ινφάντε, δίπλα από τον Ινφάντε ο ασυρματιστής Κεν, στη συνέχεια με την φόρμα, ο αρχηγός της αγγλικής αποστολής Ιαν, με το μούσι Έλληνας. Η μοναδική γυναίκα είναι Λειώτισσα ανόμιμα Μπάρκα.

Καθήμενος πρώτος αριστερά, ο Δημήτριος Παπαϊωάννου, γνωστός με το ψευδώνυμο DE MIS, ήδη συν)χος πρέσβης, δεξιά του ο ελληνο - Νοτιοαφρικάνος Πέτρος Σαραμάντης δίπλα του Άγγλος ασυρματιστής φυματικός και ο τελευταίος δεξιά άγνωστος. Είναι η μοναδική φωτογραφία εις την οποία εικονίζεται ο Ιταλός Στρατηγός Ινφάντε, ο οποίος τον Οκτώβριο του 1943 παρέδωσε την μεραρχία του Πινερόλο στην Αντίσταση.

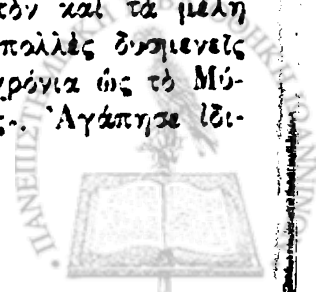
Η φωτογραφία μου δόθηκε από τον συν)χο Πρέσβη Δ. Παπαϊωάννου. Διετέλεσε Πρέσβης στη Μαδρίτη και Παρίσι. Ζει στην Αθήνα. Επύσης ζει στην Αγγλία ο Φίλιπ Νιντ, ο οποίος επισκέπτεται τακτικά την Ελλάδα. Ο Φίλιπ Νιντ, είναι συντάκτης λεπτομερούς αναφοράς περί της δράσεώς του στην κατεχόμενη Ελλάδα (Ήπειρο). Μετάφραση της αναφοράς αυτής βρίσκεται στα χέρια μου. Είναι αξιόλογη και δεν έχει δημοσιευτεί μέχρι σήμερα. Εξ όσων γνωρίζω τα άλλα πρόσωπα της φωτογραφίας δεν ζουν. Για την παράδοση της Μεραρχίας Πινερόλο γράφει ο Στέφανος Σαράφης στο βιβλίο του «Ο ΕΛΑΣ» σελ. 188: «Το πρωτόκολλο υπογράφηκε από την διοίκηση του ΕΛΑΣ (Σαράφης — Άρης) την αντιπρωτοπεία ΕΔΕΣ (συνταγματάρχης Ραυτόπουλος) τον αντ)ρχη Κρις και τον Ιταλό στρατηγό Ινφάντε». Ο στρατηγός Ινφάντε, μέσω Λειά, φυγαδεύτηκε στην Ιταλία.

ΑΝΤΩΝΗΣ Ν. ΒΕΝΕΤΗΣ

Γεώργιος Ανδρουτσόπουλος, ένας από τα παλαιά στελέχη του ΠΑΝΟΣ. Βετεράνος ορειβάτης και φυσιολάτρης, έγινε τακτικό μέλος του το 1946 και έκτοτε ακολουθεί όλες τις ορειβατικές και τουριστικές εκδρομές με την σύζυγό του Φωτεινή, που κι' αυτή εξελίχθη σε δεινή ορειβάτισσα. Από το 1948—72 ήταν έφορος εκδρομών συνεχώς και επιμελείται ακόμη την στήλη των εκδρομών στο Δελτίο του.

Με τον ΠΑΝΑ λοιπόν ἐγνώρισε όλη την Ελλάδα και ανέδραμε όλες τις ψηλές κορυφές των βουνών από τα σύνορα μέχρι την Κρήτη και τα περισσότερα από πολλές φορές. Αλλά και εκτός της Ελλάδος ταξίδεψε σ' ολόκληρη την Ευρώπη 8 φορές κατ' αρχάς με μια τρικύκλη μοτοσυκλέτα του διανυκτερεύοντας στο ύπαιθρο, και στην Λατινία μέχρι τον Βόρειο παγωμένο Ωκεανό το ΝΟRΔ-CΑΡ, και κατόπιν με το Ι.Χ. την Β. Αφρική: Τυνησία, Αλγερία, Μαρρόκο και Εργίνο της Σαχάρας, το Ισραήλ και την Εργίνο του Σινά με ανάβαση στην κορυφή του Μωυσέως (χωρτόβ. ύψ 2273). Όλα αυτά τα ταξίδια τα όφειλε στον ΠΑΝΑ που με την ορειβασιάν και τις κατακτηνώσεις στο ύπαιθρο συληπραγούγησαν αὐτὸν και τὰ μέλη του και γι' αὐτὸ μπόρεσαν νὰ ἀντεπεξέρχονται σ' όλες τις δυσκοίλες και σε πολλές δυσμενείς συνθήκες. Ο Γ. Ανδρουτσόπουλος ανέδραμε και φέτος μόνος του, στα 82 του χρόνια ως το Μύτικα του Όλύμπου (2917) μέσα σε δυό μέρες, για τα 60 χρόνια του «Πανός». Αγάπησε ιδιαίτερα τα Ήπειρωτικά Βουνά.

ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΣ ΗΠΕΙΡΩΤΕΣ ΠΟΙΗΤΕΣ

ΚΙ' ΑΣ ΟΥΡΛΙΑΖΟΥΝ ΕΞΩ ΟΙ ΛΥΚΟΙ

Στή μνήμη τοῦ πατέρα μου

Νὰ γυρίσω, ἔχω πόθο, στὸ χωριό μου κάποια μέρα.
Καὶ τὸ σπίτι μου νὰ χτίσω ὑψηλὸ ἴπως ἦταν πρῶτα.
Στὴν πλαγιά νὰ ξαποστάσω καὶ ν' ἀκούσω τὴ φλογέρα
τοῦ τσοπάνη. Καὶ νὰ φάω λίγη θλάχικη «μπομπότα».

Νὰ βρεθῶ στὰ πανηγύρια ποὺ λαλοῦν γλυκὰ οἱ γύφτοι.
Καὶ χορεύουν οἱ κοπέλλες — ὠμορφες καὶ λυγερές. —
Τὸ κατῶφλι τοῦ σπιτιοῦ μου μὲ ἀγάπη νὰ φιλήσω.
Καὶ νὰ ξαναζήσω, πάλι, τὶς παιδιάτικες χαρές.

Τὴν καμπάνα νὰ χτυπήσω, ὅπως τὰ παλιὰ τὰ χρόνια,
ν' ἀντιχῆσουνε οἱ ράχες καὶ οἱ πέρα ρεματιές.
Νᾶναι Μάης καὶ ν' ἀκούσω τὸ τραγοῦδι ἀπὸ τ' ἀηδόνια
καὶ τὶς νύχτες νὰ πλαγιάσω στὶς δροσάτες χλωρασιές.

Νὰ γυρίσω! Μὰ κι' ἄς εἶναι καὶ Γενάρης μὲ τὰ χιόνια.
Κι' ἄς οὐρλιάζουν ἔξω οἱ λύκοι κι' ἄς ἀστράφτει ὁ οὐρανός.
Μέσ' στὸ φτωχικό μου σπίτι, θᾶβρω ἀγάπη καὶ συμπόνια.
Κι' ἄς οὐρλιάζουν ἔξω οἱ λύκοι κι' ἄς χιονίζει ὁ οὐρανός.
Κάϊρο ΚΩΣΤΑΣ ΣΙΜΟΣ

Η ΒΡΥΣΟΥΛΑ ΤΟΥ ΧΩΡΙΟΥ ΜΟΥ

Τὴ θρυσούλα τοῦ χωριοῦ μου νοσταλγῶ μέσ' στὸ λιοπύρι
Κι' ἀπ' τὴ σκέψη μου ἀναβλύζουν περασμένες ὠμορφιές.
Ξημερώματα ξυπνοῦσα. Καὶ στ' ἀντίκρυ παραθύρι,
δυὸ κρινόλευκα χεράκια πότισαν τὶς πασχαλιές.

Τὴ θρυσούλα τοῦ χωριοῦ μου νοσταλγῶ μέσ' στὸ λιοπύρι
Τὸ γλυκὸ κελάρισμά της καὶ τὸ κρύο της νερό,
μοῦ δροσίζαν τὴν ψυχὴ μου. — Σκέψη εἶσαι σκαλιστήρι
καὶ ξεθάβεις τὰ θαμένα ἀπὸ τάφο ἱερό.

Καὶ περνοῦν ὅλα μπροστά μου! Τὰ παιδιάτικα τὰ χρόνια.
Λές καὶ θέλουν ν' ἀναστήσουν μιὰ ζωὴ πῶγει χαθεῖ.—
Οἱ χοροί, τὰ πανηγύρια στὰ μαρμάρια τ' ἁλώνια
μοῦ μιλοῦν, κρυφά, τὰ θράδουα μὲ τοῦ νόστου τὴ φωνή.

Γοργοτάξειδα καράβια ποὺ τὴ θάλασσα γυρνᾶτε,
ἂν καμμιά φορὰ διαβῆτε ἀπὸ γνῶριμο γυαλό,
τὰ πανιά ψηλὰ σηκῶστε, τὶς σειρήνες σας χτυπάτε
καὶ μ' ἀγάπη χαιρετεῖστε τὸ γλυκὸ μου τὸ χωριό.
Κάϊρο ΚΩΣΤΑΣ ΣΙΜΟΣ

... "Έφυγε για πάντα

‘Ο «άπλός» δάσκαλος Κώστας Λαζαρίδης

Του ‘Αναστασίου Δ. Παπαγγέλη

“Αν μετριῶνταν με τὸ ζύγι ἢ ἀγάπη πού ἔχει ὁ καθένας γιὰ τὸ χωριό του, γιὰ τὴν ἰδιαίτερη πατρίδα του, πολλοὺς τόνους ἀπ’ αὐτὸ τὸ πράμα πρέπει νὰ ἔκρυβε μέσα στὸ στήθος του καὶ τὴν τρυφερὴ καρδιά του γιὰ τὸ Κουκοῦλι του καὶ γιὰ τὸ Ζαγόρι του ὁ Κώστας Λαζαρίδης.

—Τί εἶμαι ἐγώ; “Ενας ἀπλὸς δάσκαλος εἶμαι καὶ τίποτε ἄλλο, ἔλεγε γιὰ τὸν ἑαυτό του καὶ γιὰ τὸ ἔργο του με ταπεινοφροσύνη κι’ ἀμέτρητη μετριοφροσύνη.

Κι’ ὅμως ὁ «ἀπλός» αὐτὸς δάσκαλος με τὴ φλόγα τῆς ἀγάπης πού εἶχε γιὰ τὸν τόπο του πρόσφερε τεράστιο ἔργο. Μιὰ «βιβλιοθήκη» ἔγραψε γιὰ τὸ Ζαγόρι «του». Ν’ ἀριθμήσεις μονάχα τοὺς τίτλους τῶν βιβλίων τῆς «Μικρῆς Ζαγορσιακῆς Βιβλιοθήκης» πού ἔγραψε ὁ Κώστας Λαζαρίδης, ἀποσταίνεις. Χώρια οἱ ἄλλες ἱστορικές, λαογραφικές, φυσιοδιφικές, βιβλιοκριτικές κι’ ἄλλες ἐργασίες πού ἀποτελοῦν θουνὸ ἀκέρηο.

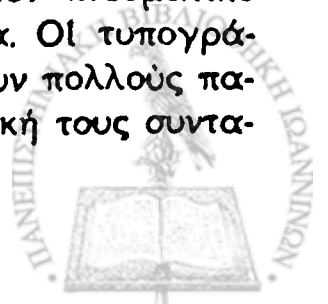
Φαντάζομαι πόσους κόπους, ἔξοδα καὶ κινδύνους ἀκόμα θὰ τοῦ κόσισε ἢ τεράστια ἐργασία του γιὰ τὴ συγκέντρωση καὶ μελέτη στοιχείων γύρω ἀπὸ τὴ χλωρίδα τοῦ χωριοῦ του, τοῦ Βίκου καὶ τοῦ Ζα-

γοριοῦ γενικώτερα. Χιλιάδες κουτιά ἀπὸ πουκάμισα κουβάλησε ἀπ’ τὰ Γιάννινα γιὰ νὰ κλείσει σ’ αὐτὰ τὶς χιλιάδες εἶδη φυτῶν καὶ χορταριῶν πού μάζευε κρεμασμένος στὰ σκέμπια τοῦ Βίκου.

“Αθελά μου τὸ μυαλό μου πάει στὸν ἄλλο «ἀπλὸ» δάσκαλο, τὸ μακαρίτη Σπύρο Μουσελίμη πού μούρθε κάποτε γκρεμοτσακισμένος... Παιδεύονταν νὰ μαζέψει παλαιοντολογικὰ λείψανα ζώων καὶ θαλασσινῶν στὶς χαράδρες τῆς Βυρτζάχας.

Οἱ δυὸ μακαρίτες φίλοι μου, «ἀπλοῖ» δάσκαλοι, μᾶς ἔδειξαν πὼς κι’ ὁ πιὸ «ἀπλός» δάσκαλος ὅταν ἔχει μέσα στὴν καρδιά του τὴ φλόγα τῆς ἀγάπης γιὰ τὸν τόπο του καὶ τοὺς συντοπίτες του, μπορεῖ νὰ γίνει καὶ ἔξοχος ἀρχαιολόγος καὶ μεγάλος φυσιοδίφης. Ἡ μισὴ βιβλιοθήκη μου ἐδῶ στὸ χωριό εἶναι γεμάτη με βιβλία τῶν δυὸ ἀξέχαστων φίλων μου.

Γιὰ ὅσους εἶναι ὄξω ἀπ’ τὸ χορὸ τοὺς λέω νὰ δοκιμάσουν νὰ ἐκδόσουν ἕνα μονάχα βιβλιαράκι γιὰ νὰ καταλάβουν τί θέλει νὰ «θγειῖ» ἕνα βιβλίο. Δὲν ἐνωῶ τὸν πνευματικὸ κόπο, ἐνωῶ τ’ ἄλλα. Οἱ τυπογράφοι, οἱ ἐκδότες θέλουν πολλοὺς παράδες. Ἀπ’ τὴ φτωχικὴ τους συντα-

ξούλα, ἀπ' τὸ ὑστέρημά τους κόβα-
νε γιὰ νὰ μᾶς ἀφήσουν τὴν ἀξετίμη-
τη πνευματικὴ κληρονομιά πὺ μᾶς
ἀφησαν.

Θὰ μπορούσαν νὰ χουζουρεύουν
κι' αὐτοί, νὰ μετρᾶν τὰ πόσα παίρ-
νουν ἀπ' τὸ ἓνα κι' ἀπ' τὸ ἄλλο «Τα-
μεῖο», νὰ τὰ ξεδεύουν γιὰ τὴν καλο-
πέρασή τους καὶ τὶς ψυχαγωγίες
τους. Κι' ὅμως τὰ διέθεταν ὅλα γιὰ
τὴν πατρίδα τους, γιὰ τοὺς συντο-
πίτες τους δηλαδὴ.

Τὸ Σπύρο Μουσελίμη πῆγα — μὲ
χαλασμένο μάλιστα αὐτοκίνητο —
καὶ τὸν χαιρέτησα στὴν Παραμυθιά
«του» ὅταν ἔφυγε γιὰ τὸ μεγάλο
ταξίδι.

Ἡ σύμπτωση τῷ φερε νὰ μὴ πλη-
ροφορηθῶ ἔγκαιρα τὸ θάνατο τοῦ
Κώστα Λαζαρίδη κι' ἔτσι ὁ πόνος
μου κι' ἡ λύπη μου εἶναι διπλῆ. Δὲν
μπόρεσα νὰ τοῦ δόκω τὸν τελευ-
ταῖο ἀσπασμό. Καὶ νοιώθω ἀπέραν-
τη λύπη πὺ δὲν θὰ βρίσκω στὸ
δρόμο τὸ γλυκὸ ἄνθρωπο, τὸν «ἀ-
πλό» δάσκαλο μὲ τὴν τραγισκού-
λα του πὺ πρώτη του κουθέντα
ὅταν ἀνταμώνουμε ἦταν:

—Χάνω σιγὰ - σιγὰ τὰ μάτια μου,
γιατρέ μου, καὶ βλέπω πὺς ἡ καρ-
διά μου μοῦ κάνει νάζια. Στεναχω-
ριῶνταν πὺ χάνει τὸ φῶς καὶ δὲ
θὰ μπορεῖ νὰ γράφει, νὰ γράφει
γιὰ τὸ Ζαγόρι του καὶ γιὰ τὸ Κου-
κοῦλι του. Κι' ἡ εὐγενικιά καρδιά
του στὴν πλατεία τοῦ χωριοῦ του
σταμάτησε νὰ χτυπάει κάποιο Σάβ-
βατο. Στὸ Κουκοῦλι του ἀφησε τὴν
τελευταία του πνοή ὁ «ἀπλός» δά-

ΑΠΟΨΗ ΑΛ. Χ. ΜΑΜΜΟΠΟΥΛΟΥ

(ΣΥΝΕΧΕΙΑ ἀπὸ τὴ σελίδα 68)
γούδι τῶν Ἀλθανοφώνων γιὰ τὰ
Γιάννινα, ἐντοπισμένο πιά αὐτὸ
στὴν ἐποχὴ τῆς προσάρτησης τῆς
Θεσσαλίας καὶ τοῦ νομοῦ Ἄρτας
στὴν Ἑλλάδα (1881), εἰσφορά στὴν
ἴστορία τῆς πόλης.

Γιάννινε ε ζέζα Γιαννίνε
Γιαννίνε ε σκρέτα Γιαννίνε
Γιαννίνε τσερέκ Σταμπόλι
Ντάλτε ε τοῦ μπουλιόφτ Γκιόλι
Χάπε σίτ σὲ τε μόρι
Σὲ τε κιάσ ἄφερ συνόρι.

Καὶ ἡ μετάφραση:

Γιάννινα μαῦρα Γιάννινα (ἄθλια
κλπ.)

Γιάννινα ἔρημα (σκρέτα) Γιάν-
νινα

Γιάννινα τέταρτο (τσερέκ) τῆς
Πόλης

(Φυσικὰ ὄχι γιὰ τὸν πληθυσμό,
ἀλλὰ γιὰ τὴν πολιτιστικὴ, πνευμα-
τικὴ ἐμφάνιση καὶ τὸν INTERNA-
TIONAL χαραχτήρα)

Βγῆτε πὺ νὰ σᾶς σκεπάσει ἡ
Λίμνη

Ἄνοιξτε τὰ μάτια γιὰτὶ σᾶς πῆ-
ρε (σᾶς κατέλαβε)

Γιὰτὶ σᾶς πλησίασαν τὰ σύνορα.

σκαλος.

ἌΟλη του τῆ ζωὴ τυλιγμένος στὸ
«κουκοῦλι» του, τόνους ἀπὸ πολύ-
τιμο μετάξι — πνευματικὴ κληρονο-
μιὰ μᾶς ἀφησε ὁ Κώστας Λαζαρί-
δης...

Κούρεντα 8.11.1987

Ἄναστάσιος Δ. Παπαγγέλης

Ο ΘΑΝΑΤΟΣ ΤΟΥ ΚΩΣΤΑ ΛΑΖΑΡΙΔΗ

ΚΙ ΕΠΙΚΗΔΕΙΕΣ ΤΙΜΕΣ Σ' ΕΝΑ ΗΠΕΙΡΩΤΗ

ΤΟΥ ΧΡΥΣ. ΛΑΜΠΡΙΔΗ

Η είδηση του θανάτου του ΚΩΣΤΑ ΛΑΖΑΡΙΔΗ έπεσε σαν κεραυνός. Έσθθησε ο μεγαλύτερος φάρος, που έζησε 83 χρόνια, στο ΚΟΥΚΟΥΛΙ ΖΑΓΟΡΙΟΥ.

Παρασκευή βράδυ 16.10.1987 η ΕΡΤ 1 μετέδιδε τις αμορφιές του Ζαγοριού. Είδαμε τον Κ. Λαζαρίδη σε αρκετές εικόνες με το έργο του για το Ζαγόρι.

Σάββατο πρωί 17.10.87 ο Νομάρχης Ιωαννίνων επισκέπτεται το Κουκούλι Ζαγοριού. Στην πλατεία του χωριού υποδέχονται τον Νομάρχη. Παρών και ο Κ. Λαζαρίδης, ο οποίος και αναπτύσσει στο Νομάρχη τα προβλήματα του χωριού του, και πρώτ' απ' όλα για ένα δρόμο για εσοκότοπο στο βουνό, και εκεί στην καρέκλα ο Κώστας Λαζαρίδης αφήνει την τελευταία πνοή του και γέρνει νεκρός πια.

«Ωραίος θάνατος», πέθανε στις επάλξεις, όπως του άξιζε, πέθανε με τον έρωτα για τα προβλήματα του χωριού του που τόσα χρόνια εργάστηκε για αυτά.

Κυριακή πρωί έγινε η κηδεία του, στον καθεδρικό ναό του Κουκουλίου. Γεμίζει το χωριό από φίλους και συγχωριανούς του Κ. Λαζαρίδη. Ξεκινάει από το

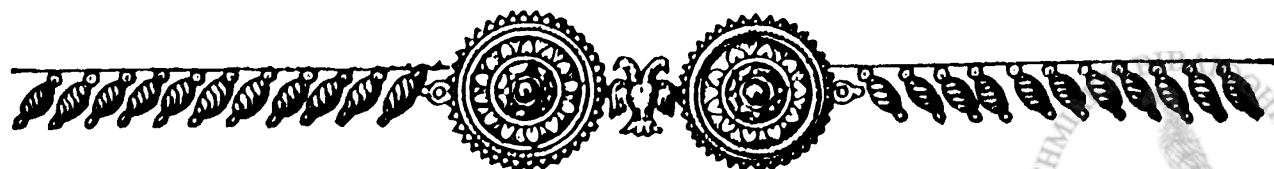
σπίτι του η σπορά προπορευμένων 7 ιερέων και ακολουθούν, η σύζυγός του, συγγενείς, χωριανοί και εκατοντάδες φίλοι του, τελειώνει η νεκρώσιμος ακολουθία και συνεχίζουν οι επικηδείοι λόγοι επί 1 1) 2 (μιάμιση) ώρα. Μίλησαν αρκετοί εκπρόσωποι όλων των τάξεων, των Γραμμάτων και Ιδρυμάτων Ιωαννίνων.

Κατατέθηκαν αρκετά στεφάνια και εν συνεχεία ενταφιάστηκε στο νεκροταφείο του χωριού και έτσι έσθθησε ένας φάρος που φώτιζε τόσα χρόνια το Κουκούλι, το Ζαγόρι, την Ήπειρο, την Ελλάδα.

Μένει όμως το έργο του Κ. Λαζαρίδη, το οποίο θα πρέπει τόσο οι Κουκουλιώτες όσο και οι Ζαγορίσιοι και οι λοιποί Ηπειρώτες να ολοκληρώσουν. Αυτό το έργο που δεν πρόφτασε να ολοκληρώσει ο αείμνηστος Κ. Λαζαρίδης. Να γίνει το Ίδρυμα Κ. Λαζαρίδη όπως το σχεδίαζε και το σνειρευόταν, που αγωνίστηκε τόσα χρόνια.

Θέληση, φαντασία και εργασία χρειάζεται και θα ολοκληρωθεί, πράγμα το οποίο δεν λείπει από τους Κουκουλιώτες.

—Εμπρός λοιπόν!

ΑΥΤΟΙ ΠΟΥ ΕΦΥΓΑΝ ΓΙΑ ΠΑΝΤΑ

ΙΩΑΝΝΗΣ Γ. ΡΩΜΑΝΕΛΗΣ

Ο ΑΝΘΡΩΠΟΣ - Ο ΑΓΩΝΙΣΤΗΣ - Ο ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΣ

ΤΟΥ ΒΑΣ. ΑΡΧΙΜΑΝΔΡΙΤΗ

Στις 16 του Σεπτεμβρίου έφυγε για πάντα από κοντά μας ύστερα από σύντομη ασθένεια στα Γιάννινα, ο Γιάννης Ρωμανέλης.

Σάν αστραπή εν αιθρία έφθασε ή είδησις του θανάτου του σ' όλους, και πιο πολύ σ' έμάς που θρυσκόμαστε κάπως μακριά.

Αυτός που «πάλαιψε» με το χάρο «σαν άλλος Διγενής» «στα μαρμαρένια άλώνια», έδω και τόσα χρόνια και θγήκε νικητής, έφυγε για πάντα απ' τή ζωή.

Από που να αρχίσω και που να τελειώσω;

Από τήν ανθρωπιά του τήν υποδειγματική, τήν αγωνιστικότητά του τήν παραμώδη, τήν διδασκαλία του που συνήραξε μικρούς και μεγάλους;

Είναι πολύ δύσκολο να συμυγραφήση κανένας τόν άνθρωπο που αποστελούσε πρότυπο, για όλους. Γιατί ο Γιάννης Ρωμανέλης ήταν πράγματι πρότυπο.

Ο αλτροϊσμός, ή αλληλεγγύη, ή ταπεινοφρασύνη, οι μέχρι αυτοθυσίας αγώνες του για τήν επικράτηση του δικαίου και τής ήθικης ήταν μερικές από τις Χριστιανικές Αρετές που του είχε χαρίσει ή φύση, αλλά και κληρονόμησε από εκείνη τήν «Αγία» πράγματι μητέρα του, που ή μόρα τής έγγραφε να μείνη χήρα και να ζήση μ' αυτό το παιδί μιά ολόκληρη ζωή.

Και περισσότερο για τόν πόνο αυτής τής

ΙΩΑΝ. ΡΩΜΑΝΕΛΗΣ

μάνας, ξεκίνησε τόν Μάιο του 1948 με υπεύθυνη αποστολή — σαν αξιωματικός — να πάει να τήν δει στο χωριό.

Στο δρόμο μόλις πέρασε τήν γέφυρα του Παπίγιου το μοιραϊόν. Τραυματίστηκε βαρεία και έμεινε ανάπηρος σ' όλη του τή ζωή.

Παρ' όλη τή βαρεία αναπηρία του όμως ο Γιάννης δέν έχασε το κουράγιο και τόν ενθουσιασμό που τόν διέκρινε και πριν τραυματιστή στην αντιμετώπιση τών αντιξοοτήτων τής καθημερινής ζωής. Τήν αλσιοδοξία του αυτή τήν μετέδιδε και στους άλλους, γιατί ήταν ο δάσκαλος όπως τόν θέλει ή κοινωνία μας.

Επηηρεασμένος όσο λίγοι απ' τις αρχές του Ευαγγελίου, τις έφήρμοζε πρώτος αυτός και έδινε το παράδειγμα. Το «άγαπάτε αλλήλους» ο καθημερινός οδηγός σ' όλη του τή ζωή, παρόληνη με το «Μή γνώτο ή δεξιά τί ποιεί ή άριστερά».

Ο πόλεμος του 1940—41 τόν θρήκε να υπηρετεί τήν θητεία του σαν έφεδρος Αξιωματικός στο 12ο Σύνταγμα Πατρών. Ολόκληρη ιστορία μπορεί να γραφτή

για τους άθλους του Γιάννη Ρωμανέλη κατά την διάρκεια του πολέμου εκείνου.

Με την αυτοθυσία του έσωσε πολλές φορές την μονάδα του και με την πρωτοβουλία του έδινε λύσεις στις δύσκολες στιγμές.

Το περίφημο «613» στον παραλιακό τομέα της Χειμάρρας, που ήταν για μέρες πολλές, εμπόδιο στην προέλαση του Στρατού μας έπεσε, όταν ο λόχος του με επικεφαλής τον ίδιο μπήκε στον αγώνα και με μία θεαλωδή επίθεση πέταξε από τα χαρακώματα τους υπερασπιστές του Ιταλούς.

Η φήμη της παλληκαριάς του δεν άργησε να πάρει διαστάσεις και έγινε το καμάρι όχι μονάχα της μονάδας του αλλά και ολοκλήρου του Συναγματος.

Δύο φορές τραυματίστηκε στον πόλεμο εκείνο. Την πρώτη φορά κάπως ελαφρά, τη δεύτερη θά την πλήρωνε με τη ζωή του γιατί συνέπεσε με την κατάρρευση του μετώπου χωρίς γιατρούς, χωρίς περίθαλψη.

Τις ανθραγαθίες του Γιάννη και την αυτοθυσία του στις επιχειρήσεις, τα μαρτυρούν — εκτός των άλλων — και η Διαταγή του Διοικητού του που έστειλε στον Πρόεδρο της Κοινότητας Παπίγκου με την παράκληση να αναγνωσθή εις επήκοον των κατοίκων της Κοινότητας στην Έκκλησία και στην ύπαιθρο αφού συγχαίρει τον Πρόεδρο αν εκπροσωπο της Κοινότητας για το αξιο τέκνο της, περιγράφει λεπτομερώς τους άθλους του ήρωα κατά τη διάρκεια των επιχειρήσεων.

Τί τιμή πιο μεγάλη από αυτήν;

Τόν καιρό της κατοχής εντάχθηκε από τους πρώτους στις ομάδες Έθνικής Αντιστάσεως και για την δράση του εκείνη

υπέφερε. Εύτυχώς για σύνταμο χρονικό διάστημα.

Η μεταπολεμική περίοδος, αν και βαρεια άνάπηρον, τον βρίσκει πανταχού παρόντα.

Εκτός της εκπαιδευτικής του δραστηριότητας επί ολοκλήρου 20ετίαν στην πόλη των Ιωαννίνων που αποτελούσε πρότυπον παιδαγωγού, τον Γιάννη τον βρίσκουμε στα «κονιά» της πόλεως.

Ήταν ο σύμβουλος, ο άνθρωπος του οποίου η γνώμη ήταν απαραίτητη και υπολογίσιμη γιατί διηκούλιε την λήψιν αποφάσεων.

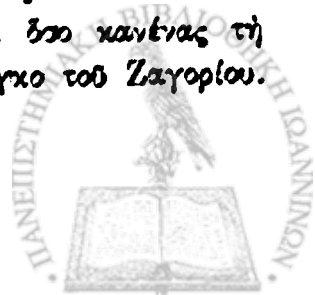
Μιλούσε ο Γιάννης όπουδήποτε, στο τέλος όσοι τον ήξεραν ρωτούσαν να μάθουν ποιός είναι και επίζητούσαν την «γνωριμία του». Τον ζητούσαν οι εκάστοτε Νομάρχες, Στρατηγοί, Δεσπότες, να πάν να τον γνωρίσουν καλύτερα, κι' ο Γιάννης με την ταπεινοφροσύνη που τον διέκρινε δεν πήγαινε, δεν ήθελε να προβληθή. Προτιμούσε να μένει εκεί στην κάποια «αφάνεια» όπως την ένοιωθε εκείνος.

Κι' έτσι έμεινε σ' όλη του τη ζωή βίος και άναλλοίωτος που δυστυχώς όσο και να φάξης ομοίό του δεν βρίσκεις πουθενά.

Η Κοινότητα του Παπίγκου, σαν ελάχιστο φόρο τιμής στη μνήμη του είμαι δέβαιος πως στην σημειώθηκα Γέφυρα της Κοινότητας επί του Βελδομάτη — εκεί ακριβώς που τραυματίστηκε βαρεια, θα δώσει το όνομά του (ΓΕΦΥΡΑ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΑΡΧΗ ΙΩΑΝΝΗ ΡΩΜΑΝΕΛΗ), για να θυμίζει στις επερχόμενες γενές τον ήρωα που με τους αγώνες του και το παράδειγμά του λάμπηριε όσο κανένας τη γενέτειρά του το Παπίγκο του Ζαγορίου.

Αιώνια του ή μνήμη.

Άθηναι 10.11.87

ΜΕΣΕΛΕΔΕΣ

Ο ΚΟΝΤΟΓΙΩΡΓΟΣ

ΣΗΜ. Α.Χ.Μ.:

Ἡ ἀνιστόρητη προσπάθεια ὄηθεν ἐξελ-
ληνισμοῦ τῶν ξενολήκτων τοπωνυμιῶν πα-
ραμόρφωσε τὸ γεωγραφικὸ χάρτη τῆς χύ-
ρας. Οἱ ἀκαυρες μετονομασίες ἐξαφάνισαν
πολλὰς «γεγλυμένες ἐπὶ τοῦ ἐδάφους ἐπι-
γραφές», ὅπως τὶς ὀνόμαζε ὁ μακαρίτης
Μηλιαράκης, ποὺ συχνὰ εἶχαν συνδεθεῖ μὲ
τὴν ἱστορία αὐτοῦ τοῦ τόπου. Κι ἐνῶ πρὸς
δὲξαν τῶν γελοίων ἐκείνων Ἐπιτροπῶν με-
τονομασίας παρέμειναν ἀκλόνητα τὰ Τουρ-
κολίμανα καὶ Πασαλιμάνια ἐξαφανίστη-
καν ὠραιότατα τοπωνύμια, ὅπως τὰ Σου-
δειὰ τοῦ Ζαγορίου ἢ ἡ εὐηχότατη καὶ
ποιητικὴ Ἀρίνιστα τοῦ Πωγωνίου.

Σ' αὐτὸ τὸ θέμα ἀναφέρεται ὁ πολύ-
τιμος μεσελὴς (παραδοσιακὸς προφορικὸς
λόγος) ποὺ μᾶς μεταδίδει ὁ Ἀκρίτας ἱε-
ρέας Παπαχρήστος Μάτσιας, καὶ ποὺ δει-
χνεὶ τὴ λαϊκὴ ἀντίδραση τῶν κατοίκων.

Δίκαιη ἢ ὀργὴ τοῦ Κοντογιώργη, ποὺ
τοῦ χάλασαν τὸ ποιητικὸ ὄνομα τῆς πα-
τριδας τοῦ Ἀρίνιστας μεταβάλ-
λοντάς το στοὺς βαρβαρικώτατο Κτί-
σματα (γτουβάρια).

Ἄς μᾶς διγρηθεῖ τὸ περιστατικὸ ὁ Πα-
παχρήστος.

***

Ὁ Γιώργης Γιώτης ἢ Κοντογιώρ-
γος γεννήθηκε στὰ Κτίσματα (Ἀ-
ρίνιστα τὸ παλιὸ) καὶ ἀπέθανε σὲ
βαθεῖα γεράματα.

Τὸν ἔζησα — ἐάν θυμοῦμαι καλῶς
— μέχρι παιδάκι 13 χρονῶν. Ζού-
σαμε σ' ἓνα — στὸν ἴδιο — μαχαλαῖ.

Καὶ πηγαίναμε μαζί μὲ τὰ ζου-
γουροκάτσικα καὶ τὰ θόσκαμε ἐπὶ
τὸ πλεῖστον στοὺς Ρίζωμα, στὶς Κρα-
νιές, καὶ στὴ ράχη τοῦ Καραγιάννη.
Ἦταν κοντὸς στοὺς ἀνάστημά του,
καὶ ἀπ' αὐτὸ πῆρε τ' ὄνομα Κ ο ν -
τ ο γ ι ῶ ρ γ ο ς.

Ὅπως ὅλοι οἱ χωριανοί, ἔτσι κι'
ἐγὼ θυμοῦμαι ποὺ μᾶς μολογοῦσε
μεσελέδες καὶ μπαχαλότια μὲ Τούρ-
κους καὶ Ρωμιούς μὲ πολὺ χιουῦμορ.
Καὶ πάντοτε μᾶς προκαλοῦσε τὰ γέ-
λια.

Ἐνας μεσελὴς ἀναφέρεται σὲ ἐ-
πεισόδιο μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ Εἰ-
ρηνοδίκη Δελθινακίου Βορειοηπει-
ρώτη Ν. Μέξη, ὅταν πῆγε μάρτυρας
γιὰ μιὰ ὑπόθεση ἀγροζημιᾶς, στοὺς
Δελθινάκι. Πρὶν βάλει τὸ χέρι στοὺς
Εὐαγγέλιο, ὁ Εἰρηνοδίκης τὸν ἐρώ-
τησε:

— Ἀπὸ ποῦ εἶσαι;

— Ἀπὸ τὴν Ἀρίνιστα, ἀπάντησε ὁ
Κοντογιώργος, ἀλλὰ ὁ Εἰρηνοδίκης
τὸν διορθώνει:

— Ἀπὸ τὰ Κτίσματα νὰ λές!

Τὸν ρωτᾷ πάλι:

— Ποῦ ἐγεννήθης;

— Στὴν Ἀρίνισταααα, φωνάζει ὁ
Κοντογιώργος!

Θύμωσε τότε ὁ Εἰρηνοδίκης καὶ
τοῦ λέγει:

— Στὰ Κτίσματαααα νὰ λέεες!

Καὶ ὁ Κοντογιώργος πάλι φωνα-
χτὰ ἀπαντᾷ:

— Ὅχι κύρ Εἰρηνοδίκᾶ ἐγὼ γεν-

νήθηκα στην Ἀρίνιστα, στὰ Κτίσματα γεννιούνται τὰ ποντίκια!...

Ο ΑΓΑΣ ΚΑΙ ΟΙ ΠΕΣΤΡΟΦΕΣ

Τὸ δεύτερο πού μᾶς μολογοῦσε, ὅτι «ἐπὶ Τουρκοκρατίας νέος τότε στὴν ἡλικία, εἶχε μεγάλη οικογένεια ἀλλὰ καὶ μεγάλη φτώχεια. Σκληρὸς σὲ κάθε ἐργασία γιὰ νὰ ζήσει τὴν οικογένειά του.

Ὁ Ἀγᾶς τοῦ χωριοῦ πού τὸν ἤξερε λεβέντη, τὸν ἔστειλε στὸ ποτάμι Ρογόζι' τοῦ Πωγωνίου, πού εἶχε πολλές πέστροφες, νὰ τὶς φέρει τοῦ Ἀγᾶ μὲ ἀνταλλαγή κάθε πέστροφα καὶ μιὰ ὀκᾶ ἀλεύρι μπομποτίσιο.

Ἦταν τόσο δυνατὸ παλληκάρι ὁ Κοντογιῶργος, πού ὅπως μολογιέται ἀκόμη ἀπὸ τοὺς ἐδῶ ἡλικιωμένους χωριανούς μου, πήγαινε γιὰ ψάρεμα ἀκόμη καὶ τὸν Γενάρη μῆνα. Ἦξευρε τὴν Γούρνα τοῦ «Μαλέκου», ποῦχε πολλές πέστροφες, καὶ μὲ μιὰ ἢ δυὸ θουτιές ἔπιανε τὶς ὀρισμένες τὸν ἀριθμὸ πέστροφες πού ἤθελε.

Κτίσματα 2.10.87
ΧΡΗΣΤΟΣ ΜΑΤΣΙΑΣ
Ἱερεὺς

1. Τὸ ἀφθονο νερὸ τοῦ Ρογόζιου πηγάζει ἀπὸ τοὺς μεθοριακοὺς λόφους τοῦ Βαμπλοῦ, (τὸ κάμανε... Σταυροδρόμῳ) τοῦ Ζαβρόχου, Μαυρόπουλου καὶ Τεριαχίου, περνᾶει τὰ Ἑλληνοσλαβανικὰ σύνορα καὶ χύνεται, σὰν κύρια πηγὴ τοῦ Δρίνου, πού διασχίζει τὸν κάμπο τῆς Δρόπολης καὶ ἐνώνεται μὲ τὸν Ἀῶσ στὸ Ἱεπελένι.

Ἐπ' ὅσα μᾶς γράφουν

Κέρκυρα, 23.11.87

Αξιότιμοι κύριοι,

Με μεγάλη χαρὰ διαβάζω τὸ περιοδικὸ τῆς «Ἡπειρωτικῆς Ἐταιρείας» με τὴν πλούσια ὕλη καὶ τὰ ἐνδιαφέροντα θέματά του.

Κάθε «Δελτίο πνευματικῆς ἐνημερώσεως» τῆς «Ἡπειρωτικῆς Ἐταιρείας» εἶναι γιὰ μένα γέφυρα πού φέρνει τὴ σκέψη μου στὴν ἩΠΕΙΡΟ καὶ τοὺς Ἀνθρώπους τῆς.

Πιστεύω νὰ μὴ μου στερήσετε αὐτὴ τὴ χαρὰ καὶ νὰ μου στέλνετε τὸ Δελτίο στὴ νέα μου διεύθυνση: «Φαιάκων 216
49100 ΚΕΡΚΥΡΑ».

Σας εὐχαριστῶ.

Με κάθε τιμὴ
ΝΙΚΟΣ ΛΙΟΛΙΟΣ
Σχολικὸς Σύμβουλος Δ.Ε.

Ο ΜΑΡΑΖΙΑΡΗΣ

(Δημοτικὸ)

Ὅλες οἱ νιές παντρεύονται καὶ παίρνουν παλληκάρια
καὶ ἐγὼ ἢ Γιαννοῦλα ἢ Ἐμμορφὴ παίρνω τὸ μαραζιάρη.
Μαράζιασε ἢ καρδούλα μου καὶ πίκραναν τὰ χεῖλη.

Τοῦ στρώνω πέντε στρώματα καὶ ἔξι προσκεφαλάκια,
ψωμί τοῦ δίνω δὲν τὸ τρώει, κρασί καὶ δὲν τὸ πίνει.

—Σήκω, μαράζη μ', πλάγιασε, σήκω γκρεμίσου πέσε,
καὶ ἀπλωσε τὸ ξυλόχερο μὲς τὸ χρυσὸ τὸν κόρφο.

Εσωτερική Ζωή και Κίνηση

Οι χρηματικές εισφορές προς την
 "Ηπειρωτική Έταιρεία,, εκπίπτουν
 στις Δηλώσεις Φόρου Εισοδήμα-
 τος.

ΣΥΝΩΣΤΙΣΜΟΣ ΕΙΣΦΟΡΩΝ ΣΥΝΩΣΤΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΑΓΑΠΗΣ

Με θαθεία συγκίνηση συντάσσομε αυ-
 τούς τούς πίνακες εισφορών. Είναι τὸ θ-
 ξυγόνο τῆς Ἑταιρείας. Είναι τὰ φτερά
 τῆς. Κοινοφελές Πνευματικὸ Ἰδρυμα ἢ
 Ἑταιρεία. Δημόσια ἢ διαχειρίσῃ τῆς σὲ
 ὑάλινη σφαῖρα «περιστρεφόμενη καὶ παν-
 ταχόθεν ὀρατή». Δέν πληρώνει οὔτε μο-
 νόλεπτο ἢ Ἑταιρεία σὲ μισθοὺς καὶ ἀ-
 μοιβῆς καὶ ἔχει ἐλαχιστοποιήσει τὰ διοι-
 κητικὰ τῆς ἔξοδα, ἀφοῦ τὸ Δ. Συμβούλιο
 μὲ ἐφημερία σὲ ἐθελοντικὴ θάσῃ διεξά-
 γει τὴ διοικητικὴ ὑπηρεσία.

Δέν ἔχει «Χρεῶστες» ἢ Ἑταιρεία. Δέν
 ἔχει: «Πιστωτές». Κανενὸς τὴν πόρτα δέν
 ἐθρόντησε. Δέν κρατεῖ λογαριασμοὺς «Ὁ-
 φειλετῶν». Ὅτι προσφέρεται εἶναι αὐτο-
 προαίρετο καὶ καλοδεχόμενον. Τὸ ραβδί
 τοῦ διακονιάρη, ὅταν ὑπηρετεῖ κοινοφε-
 λεῖς σκοποὺς γίνεται στὰ χέρια τοῦ Διοι-
 κητικοῦ Συμβουλίου ἡγεμονικὸ Σκῆπτρο.

Κρίκοι τῆς ἀλυσσίδας τῆς ἀγάπης αὐ-
 τὸν τὸν μῆνα εἶναι οἱ:

Ὁ κ. Κων. Πρίτσος γιὰ τὸ Δελτίο	2000
Ὁ κ. Κώστας Νικολαΐδης	1000
Ὁ κ. Κων. Τσελίκης γιὰ τὴν οἰ- κονομικὴ ἐνίσχυση τῶν σκοπῶν τῆς Ἑταιρείας	5000
Ὁ κ. Βασίλ. Τσώνης γιὰ τὸ Δελτίο	1000

Ὁ ἐκδότης κ. Γιάννης Βασιλείου ὁμοίως	1500
Ὁ κ. Ἐλευθ. Παπαθανασίου ὁμοίως	1000
Ὁ κ. Λεωνίδα Βελιαρούτης ὁμοίως	1000
Ὁ κ. Δημ. Χρυσοδισινοῦ ὁμοίως	1000
Ἡ κυρία Εὐαγγελία Μάντζου ὁμοίως	1000
Ἡ κυρία Ἀλεξάνδρα Τζάκου ὁμοίως	1000
Ὁ κ. Σπύρος Μήτσῆς ἢ Κυρίτσῆς ὁμοίως	1000
Ἡ κυρία Ἐλένη Κοκκίνη γιὰ τοὺς σκοποὺς τῆς Ἑταιρείας	2000
Ὁ κ. Ἀπόστ. Τσιλάρης γιὰ τὸ Δελτίο	2000
Ἡ κυρία Πέπη Βλαχάκη ὁμοίως	2000
Ἡ κυρία Κατίνα Χαροπούλου (Γιαν- νιώτισσα)	1000
Ὁ ὁμότιμος Καθηγ. τοῦ Πανεπι- στημίου κ. Βασ. Βαλαώρας γιὰ τοὺς γενικοὺς σκοποὺς τῆς Ἑ- ταιρείας	3000
Ὁ κ. Βασ. Βεθόπουλος γιὰ τὸ Δελτίο	2000
Ὁ κ. Σωτ. Οἰκονόμου ὁμοίως	2000
Ὁ κ. Βασ. Μπαλτζάκης ὁμοίως	2000
Ὁ κ. Γεώργ. Βουτσῆς γιὰ τὸ Δελ- τίο καὶ ἄλλες ἐκδόσεις τῆς Ἑ- ταιρείας	3000
Ὁ κ. Χρῆστος Σταματελόπουλος γιὰ γιὰ τὸ Δελτίο	2000
Ὁ κ. Εὐνοφ. Μανθόπουλος ὁμοίως	2000
Ὁ κ. Μιχ. Γατόπουλος ὁμοίως	1000
Ὁ κ. Παναγ. Νικολάου γιὰ τὸ Δελτίο καὶ ἀγορὰ ἐκδόσεων τῆς Ἑταιρείας	4000
Ὁ ἰατρός κ. Γεώργ. Γύρας γιὰ τὸ Δελτίο	3000
Ἡ κυρία Καλλιρρόη Ματσάγια ὁμοίως	1500
Ἡ κυρία Φωμῶ Καμάρρα γιὰ ἐνί-	

ΚΕΡΑΜΕΙΚΟΣ - ΕΠΙΤΑΦΙΑ ΛΗΚΥΘΟΣ

ΜΝΗΜΗ ΘΑΝΟΝΤΩΝ ΗΠΕΙΡΩΤΩΝ

Στους πνευματικούς σκοπούς τῆς Ἑταιρείας εἶναι ἡ ἀπονομή τιμῆς στή μνήμη θανόντων Ἑπειρωτῶν. Αἰωνία ἡ μνήμη τους. Κατά τὸν μῆνα αὐτὸν μᾶς ἐστάλησαν οἱ ἐπόμενες δωρεές.

Ἡ κυρία Ντίνα Γ. Βαλούρδου στή μνήμη τῆς Μητέρας της Δέσποινας Κιτσανέλη τὸ γένος Κοριωναίου ἀπὸ Ραβένια πάντοτε πρὸς

ἐνίσχυση τῶν σκοπῶν τῆς Ἑταιρείας

5000

Ὁ κ. Παντελ. Οἰκονόμου στή μνήμη τοῦ ἀδελφοῦ του καὶ τῆς ἀδελφῆς του

3000

σχυση τῶν σκοπῶν τῆς Ἑταιρείας 3000

Ἡ κυρία Ἄννα Θώδα - Μπουρατζῆ γιὰ τὸ Δελτίο 1000

Ὁ κ. Λουκ. Βαρσάμης ἑμοίως 1000

Ὁ κ. Ἰωάννης Μπότσης γιὰ ἐνίσχυση 2000

Ὁ κ. Γεώργ. Παπαϊωάννου γιὰ τὸ Δελτίο 1000

Ἡ κυρία Κωστούλα Ροδίτου ἑμοίως 1000

Ἡ κυρία Ἀθηνᾶ Καραμπάτσου ἑμοίως 1000

Ὁ κ. Δημ. Δάνος ἑμοίως 1000

Ὁ κ. Σπύρος Παγούνης γιὰ ἐνίσχυση 3000

Ὁ κ. Εὐάγγ. Ἀγγελίδης γιὰ τὸ Δελτίο 1000

Ὁ κ. Ἀναστ. Εὐθυμίου ἑμοίως 1000

Ὁ κ. Ἰωάν. Παπασταύρου ἑμοίως 1000

Ὁ κ. Παναγ. Χατζηδάκης γιὰ τὸ Δελτίο καὶ τοὺς γενικότερους σκοπούς 3000

Ὁ κ. Ἰωάν. Χατζηδάκης, γιὰ τὸ γιὰ τὸ Δελτίο 2000

Ὁ κ. Νικόλ. Γκάνιος ἑμοίως 1500

ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΑ ΒΙΒΛΙΑ

ΑΛΕΞ. Χ. ΜΑΜΜΟΠΟΥΛΟΥ :
"Ἑπειρος — Λαογραφικά —
Ἠθνογραφικά — Ἐθνογραφικά.
Τόμος Α'. Ἀθῆναι 1961. Δρχ. 2500.

ΑΛΕΞ. Χ. ΜΑΜΜΟΠΟΥΛΟΥ :
"Ἑπειρος — Λαογραφικά —
Ἠθνογραφικά — Ἐθνογραφικά.
Τόμος Β'. Ἀθῆναι 1964. Δρχ. 2500.
(Μὲ ἐγχρώμα σκίτσα ἀπὸ
φορεσιῆς ὄλων τῶν διαμερισμάτων τῆς Ἑπείρου).

ΑΛΕΞ. Χ. ΜΑΜΜΟΠΟΥΛΟΥ :
Τοῦ Τόπου μου καὶ τοῦ
Καιροῦ μου. Ἑπειρωτικά
Ἱστορικά διηγήματα. Ἀθῆναι 1968.

(Μὲ τρεῖς διαλέξεις: Ἀγωγιάτες καὶ κिरατζῆδες.
Δημογεροντία, θεσμός αὐτοδιοικήσεως ἐπὶ Τουρκοκρατίας. Ἑπειρωτικὴ Εὐεργεσία καὶ νεοελληνικὴ Ἀναγέννησις). Δρχ. 400.

